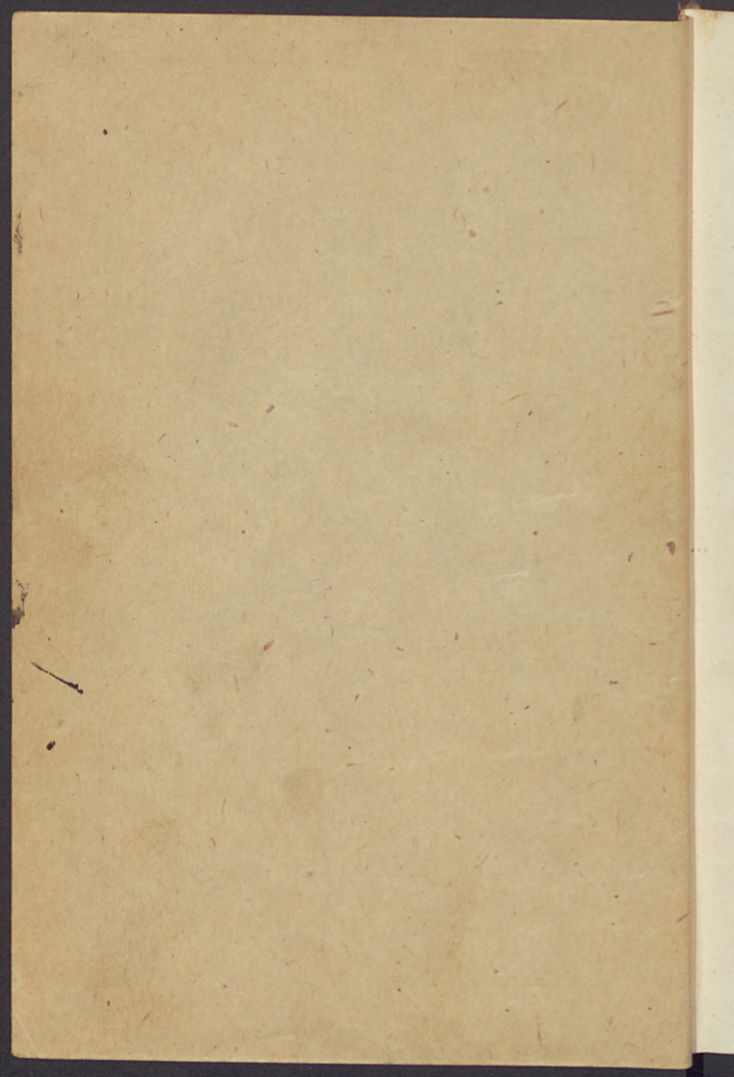


77. **Nansen Fr.** Ejen és jégen
át. I. Rövidítve fordította *dr.*
Brózik K.
78. **Nansen Fr.** Ejen és jégen
át. II. Rövidítve fordította *dr.*
Brózik K.
79. **A peleskei nótárius.** Irta
gróf Gvadányi József. Sajtó
alá rendezte *Kardos Albert.*
80. **Don Pietro Caruso.** Szin-
mű egy felv. Irta *Roberto*
Bracco. **Parasztbecsület.**
Népszínmű egy felv. Irta *G.*
Verga. Mindkettőt fordította
Radó Antal.
81. **Mikszáth Kálmán.** Két
elbeszélés. Homályos ügy. A
táborszernagy halála.
82. **Coppée F.** Henriette. El-
beszélés. Fordította *Bollikné*
Tölgyessy Margit.
83. **Matilde Serao.** Leányok.
Elbeszélés. Olaszból fordította
Tóth Béla.

163.

2067



MATILDE SERAO

LEÁNYOK.

ELBESZÉLÉSEK.

*

OLASZBÓL FORDÍTOTTA

TÓTH BÉLA.



BDDAPEST.

LAMPÉL RÓBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)

CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA.

13637 / 83

Minden jog fentartva.



A tanítónőképző-intézet.

I.

Nyolcz órát harangoztak. A hosszú, keskeny, sötét folyosón gyülekezni kezdtek a növendékek. A bejárók a lépcső felől jöttek, a vasrácsos ajtón, melyből egy kis világosság szivárgott ebbe a nedves zugba; a bentlakók, párosával, a konviktusba nyíló ajtó mögül tűnedeztek elő. Csakhamar két roppant hosszú sor képződött a folyosón: balkézt, a puszta fal mentén, a bejárók; jobbra pedig, a három osztály és az igazgatóság ajtaja előtt, a bentlakók.

— Rajta, kisasszonyok! kiáltott De Donato. egy huszonnyolcz éves vén leány, akinek énekesnőnek kellett volna lennie, de elveszítette a hangját.

Már harmadszor kiáltotta, de senki sem hallgatott rá. A bejárók fecsegték egymás között. Még fejükön volt a kalap és ki sem gombolták felöltőjüket. Ott álltak, a sár ellen felhuzott ruhában, csatakos czipőben, hónuk alatt a könyvek, a rajzeszközös skatulyák, a gyakorlatos füzetek és a reggelit rejtő papiros-csomagok. Magukkal hozták az esős reggel minden csúf nyirkosságát. A fehér galléros, fekete főkötős bentlakók sokkal csendesebbek voltak jó száraz szürke ruhájukban; de a feketeszemű, pirosajku kedves Carmela Fiorillonak,

mint rendesen, most is folyt az orra vére; Alessandrina Fraccacreta, a rút szentimentális leány, szemgyuladásban szenvedt, és iszonytató csunya volt, hiába öntözte magát tele illatszerrel, és hiába fészülködött ki olyan kaczérra, amiért különben mindig meg szokták büntetni; Ginevra Barracco egyre fujta az orrát, mert akarva, nem akarva folyton sirt; Giovanna Abbamonténak kelés volt a balkezén, miután a jobbról elmúlt. Valamennyi bentlakó betegesnek, halaványnak látszott, mint az olyan leányok, akik nedves helyen laknak, rosszul táplálkoznak és égő gáz mellett alusznak. Énekelni? Sem a bejáróknak, sem a bentlakóknak nem volt kedvük énekelni ezen a reggelen; a bejárók már elfáradtak a hosszú utban és összeáztak, az esőlében gázolva; a bentlakók pedig didegtek a régi jezsuita-klastromban, melynek düledző falaiból szivárgott a víz.

— Rajta, kisasszonyok! kiáltott ismét De Donato és tapsolt; aztán megadta az első hangot.

Vagy ötven növendék halkán, egykedvűen kezdte rá a reggeli ének első versszakát:

Van atyám az örök égben,
Ki életet adott nékem;
És ő egy szent fia vére
Méltatott az üdvösségre.

Lassu, egyszerű, kezdetleges ének volt ez, mint az ábéczés gyerekek első silabizálása; a leányok nem erőltették meg hangjukat, mintha álmukban énekelnének, s úgy ejtették ki a szokat, mintha egy kukkot sem értenének belőle. A többi száz növendék meg ki se tátotta a száját; de nagy néma jelenet folyt le a bejárók és a bentlakók sorai között: jelentős pillantások, mosolygások és jelek váltása. A kemény igazgatói rendelet ugyanis erősen megtiltotta, hogy a bejárók és a bentlakók

ne érintkezzenek egymással; amiből természetesen épp az következett, hogy ez a tilos barátság annál jobban burjánzott, persze nagy óvatosan és sutytyomban. A bejárók és a bentlakók között rajongással határos szövetségeselek támadtak és egymást érték az apró szolgálatok: levelek postára csempészése s a válaszok elhozatala, regénykölcsonzések, ajándékba hozott szeplőmulasztó szappanok és a többi. Ez a tilalom volt az oka, hogy ez a sok fiatal fej szüntelen az előjárók kijátszásán töprenkedett. Énekelni? Most, mikor itt állanak és ezer szállal füzi őket egymáshoz a szeretet és gyűlölség, a vonzódás és az idegenkedés, a türelmetlenség és az idegesség! Az álmos, unatkozó énekesek meg csak folytatták:

Van anyám itt e világon,
 Ő legnagyobb boldogságom;
 Mindig velem: közel, távol,
 Gondoskodik, őriz, ápol.

Amelia Bozzo, egy karcsu, zöldszemű, barna első éves bentlakó, igazi szerelmes pillantást vetett Caterina Borrelli, egy harmadéves bejáró felé, akinek vastag pisze orra volt és közellátóknak való szemüveget viselt, ami valami félig gúnyos, félig fitymáló kifejezést adott arcának; Caterina Borrelli pedig kezében egy hervadt rózsát tartott, melyet három nap előtt kapott Amelia Bozztól. Gabriella Defeo, harmadéves szőke bentlakó, negédesen fordított hátat Carolina Mazza harmadéves bejárónak, akivel tegnap összezsörtölődött; és Carolina Mazza jegyzőkönyvét forgatta, hogy ne legyen kénytelen oda nézni. Nem énekelt Artemisia Jaquinangelo, a férfias arczu, rövidre nyírott haju és sovány fiúéhoz hasonló termetű leány sem, mert Giudetta Pezza, az első éves bejáró, nem szerette őt többé. Giuditta Pezza Maria Don-

narumma felé mosolygott, de hiába; Maria Donnarumma azon töprengett, hogy Annina Casale hozott-e neki levelet a postáról. Maria Valente messziről egy névjegyet mutatott barátnőjének, Gaetanina Belezzának, akit mindenki *butellácska* néven ismert, mivel kicsiny és gömbölyű volt. Majd kézről kézre járt egy illatszeres üveg, amelyet Clotilde Marasca vett Alessandrina Fraccacretának, a szentimentális csúf kaczérnak.

Az ötven lusta, unatkozó leány meg, semmire se gondolva, tovább énekelt; de most már erősebben, mert a hang mechanikai módon egyre élestedve tört ki belőlük:

Szép hazámért dobog szívem,
Védni fogom mindig híven,
Ha ellenség tör reája,
Vele leszen hű leánya.

A többiek hallgattak. A bejárókat ette a méreg, hogy ilyen unalmas nótát, ilyen ostoba verseket kell fújniok e sötét folyosóban, zongorakíséret nélkül, összeázva, lucskos czipőben, a könyvek és holmik hurczolásától fáradtan s alig melegedve föl egy kicsit a tegnap főtt langyos kávétól; s főképp mikor hét iskolai óra vár reájuk. Legkevesebb kedve volt az énekléshez a harmadéveseknek, akiknek tömérdek sokféle dolgot kellett tanulniok és örökös rettegés közt éltek. Giuseppina Nobile volt a legboldogtalanabb valamennyi között, mert nem értett semmihez, se fizikához, se geometriához, se aritmetikához, se földrajzhoz; az olasz nyelvből mindig megbuktatták, hiába könyörgött, sirt és hiába folyamodott ajánlatokhoz. Giulia De Sanctis roppant fáradtsággal bemagolt minden leczkét; s ha aztán egyszer belesült, az egész osztály kaczagott rajta. Cleofe Santaniello értelmes és szorgalmas volt; de mikor

felelnie kellett, oly remegés fogta el, hogy a professzorok ostoba és renyhe tanulónak tartották. Emilia Scoppa nem bírta megtanulni, hogy a *hal* egy ellet, a *hall* pedig kettővel íródik. Maria Carressa jól tudta a történetet, de a földrajzhoz nem is konyított. Checchina Vetromile pedig oly ernyedetlen szorgalmu és tehetséges növendék volt, hogy a professzorok mindig csak őt hívták ki felelni; ami szörnyen fárasztotta szegényt és növelte gondjait. Mily furcsa gondolat, énekelteni a leányokat, akiknek tizenkét tárgyból kell vizsgálatot tenniök s akikre számvetés, olasz nyelv és grammatika, természettudomány, természethistória, földrajz, történet, sík és tömör geometria, erkölcs- és vallástudomány, pedagógia, rajz, francia nyelv, szépirás és női kézimunka nehezedik? Az az ötven, aki nem törődött semmivel és fittyet hányt a vizsgálatnak, még jobban elbutulva ettől az egyhangu énektől, most már torkuk szakadtából harsogott, míg De Donato, ki tapssal ütötte a taktust, szörnyen komolyan fogta föl karnagyi tisztét:

E három láng ég szivemben,
Hű keresztény szent hitemben,
Hű gyermeke jó anyámnak,
Hű leánya szép hazámnak!

Ezzel véget ért volna a reggeli ének; csak-hogy ezt a gyönyörű utolsó versszakot kétszer el kellett ismételni, a szopranistáknak és az altistáknak külön-külön. Mikor a szopranisták énekeltek, az éles hang magával ragadt és megszólalásra birt még egynehány eddig néma leányt, úgy hogy, mintha egy kis vidámság röppent volna végig ezen a szűk, hosszú, sötét folyosón. A legszomorubbak azonban most sem nyitották föl a szájukat és csüggedten álltak ott, szivükben titkos bánatukkal, amelyet nem mertek senkinek elpanaszolni.

Giulia Pessenda anyjára, a szegény piemonti özvegyre gondolt, aki napi két frankért betegápolóskodott; és a leány még mindig pirult, amiért kénytelen volt bemutatni szegénységi bizonyítványát, hogy ingyen kapjon könyveket az iskolától. Sofia Scapolatiello huga vőlegényéért epedt néma szerelemben. Giuseppina Mercanti kénytelen volt egy fődél alatt élni apja szeretőjével, sógorasszonya mellett, ki folyvást szarvakat rakott férjének; a romlottság e levegőjében oda lett a tizenhat éves leány lelkének minden üdesége. A tizennyolcz éves Lidia Santaniello tudta, hogy tüdővész, és csak azt kérte az istentől, hogy még öt-hat évig élhessen, dolgozni, segíteni családját, és fölnevelni kis öcscsét. Ezek bizony nem tudtak énekelni. De volt közöttük egy, aki szántszándékkal nem énekelt soha: Giustina Marangio, a fakóképű tizennyolcz éves vén asszony, akinek olyanforma feje volt, mint egy viperának. Ez a leány mindig tudta a leczkét, de soha sem magyarázta volna meg senkinek; soha sem adott kölcsön könyvet és jegyzetet; kaczagott, mikor társnőit összeszidták; professzorai imádták őt, de barátnője nem volt, és ő képezte az osztályban a perfidiát, a rengeteg nagy fiatal rosszaságot, melyhez nem férközhetik sem a jóságnak, sem a vidámságnak egy sugára.

*

Az ének után nagy mozgalom keletkezett, olyan, mint mikor a katonák sorakoznak. Nyolczvanöt leány, az első évesek, bevonultak a könyvtárba, ebbe a tölgyfával burkolt nagy terembe, ahol az üres könyvespolczok feketén, porosan huzódtak végig a falak mentén. A negyvenkét másodéves bement osztályába, mely egy fehérre meszelt, hideg és két földabroszszal ékesített tágas szoba volt. A harmadévesek, számszerint harmincegyen, nagy búsan foglalták el helyüket a szá-

mukra rendelt, nyirkos, alacsony szobában. Minden ajtóból láрма hallatszott, mert a professzorok még nem érkeztek meg. De a hosszú folyosó már üres volt és a kőpadlón látszottak a sáros tócsák, melyeket a leányok czipői hagytak ott. Ezeket a tócsákat egy leány nézte, a lépcső ajtajához támaszkodva. Mivel háttal ült a világosságnak, nem lehetett megkülönböztetni az arcát, csak az látszott, hogy középtermetű, sovány és feketébe van öltözve. Ott volt már akkor is, mikor a leányok énekelni kezdtek. Mocczanni sem mert, úgy hallgatta és nem mozdult még akkor sem, mikor a növendékek osztályonkint csoportosulva eltűntek az ajtók mögött. Most csörtetés hallatszott. Rosa, az iskolaszolgáné jött, egy rengeteg nagy lábu, izmos karu, nagy darab fehérchseléd, aki asszony-nak öltözött csendőrnek látszott. Durva söprüvel takarította végig a sáros folyosót, és zsémbes jó asszony létere egyre dörmögött magában. Mikor az ajtóhoz ért, meglátta a kis fekete alakot.

— Mit akar itt? förmedt rá.

— Az igazgató urat keresem, válaszolt a leány félénken.

— Nincs itt.

— De majd eljön? Szabad megvárnom?

Ezt oly szeliden kérdezte, hogy Rosa elérezékenyedett.

— Mindjárt jön, csak várja meg.

Azzal tovább söprött nagy zajosan. A kis fekete alak most már annyira fölbátorodott, hogy el mert menni a harmadik osztályig, és bepillantott a nyitott ajtón. A növendékek közül senki sem ült a padokban; bejárók és bentlakók egy csoportba keveredve fecsegték, lármáztak; a vigyázónő hiába csitította őket a katedráról. A vigyázónő fehérbőrű, kövér, jó, de meglehetősen korlátolt eszű leányzó volt, akit méltóságára csakis példás

magaviselete miatt emeltek; soha sem haragudott meg, nem volt bátorsága fölmérgesedni és a kövérek flegmája mindig megőrizte őt csendes nyugalomában.

— De az Istenre kérem önöket, kisasszonyok, hallgassanak!

— Önök? sipított Borrelli, megigazítván órán a pápaszemet. Hova jutunk? A vigyázóné irodalmi nyelven beszél!

— Radente, az olasz nyelv professzora kedvéért teszi! kiáltott Artemisia Jaquinangelo, végigborzolva haját a kezével, mint egy férfi.

— Radente nem jön, Radente nem jön! ujjongott tapsolva a kis szőke Defeo.

— Csak most van nyolcz óra, egy teljes negyedórával előbb harangoztak; — szólt halkán Costanza Scalera.

Azzal kivette az óráját. Costanza Scalera bentlakó volt, s ezért az egész osztályban páratlan órájáért előkelő hölgynek tekintették. Igazán előkelő külsővel dicsekedett: barna, göndör haj, két nagy zöld szem, mindig könnyedén mosolygó alak és úri testtartás; de mégis csak az a minden perczen elővett kis arany órácska szerezte meg neki a tekintélyt. Némelyek ugyan azt merték sutogni, hogy Costanza Scalera egy harisnya-foltzónő testvére, de ez nyílt rágalomnak tetszett, tekintettel az arisztokrata arany órára.

A kis fekete alak ezalatt lassan elért a folyosó végére; a sarokban egy kék mázu ónedény állt: a vízvezeték rosszul elzárt csapjából olykor egy, könyecsepphez hasonló vízcsepp hullott alá. A csapról láncon ólomszilke függött. A leány látva, hogy maga van, föl merte nyitni a csapot, előbb vizet eresztett ki, hogy kimossa a szilkét, aztán ivott. De a csőben soká állott víz meleg volt és az ólomíz is érzett rajta. A leány

lehajtotta fejét és elbocsátotta a szilkét. Aztán visszaindult a lépcső felé, félénk pillantást vetve a harmadik osztályba, ahova nem léphet, míg az igazgató nem jön. Egynéhány leány most már leült; Giuseppina Nobilone rettegett, hogy mind a négy professzor ki találja őt hívni, és bámészkodó pillantással meredt könyveire. De Sanctis kezében forgatva ócska fekete kötött keztyűjét, a falra függesztett szemmel Passavanti egy fejezetét ismételte magában. Emilia Scoppa már vagy tizedszer olvasta végig olasz gyakorlatát, kétségbeesetten vadászva a helyesírási hibákra, amelyeket professzorai mindig megtalálnak, de ő soha.

Egy csoportban a kihívó pillantásu Carolina Mazza valami érdekes dolgot beszélt halkan. Giuseppina Mercanti, Donnarumma, Luisetta d'Este és Concetta Stefanozza hallgatta, ki sápadtan, ki pirulva, ki mosolyogva, ki lesütött szemmel. A bejáró növendékek egy csoportjában Lidia Santaniello mesélt valamit tudóvésztől piros arczczal. Teresa Ponzio egy levélre válaszolt, melyet egyik bejáró csempészett hozzá, a többiek pedig beszélgettek, átkozták a rossz időt, sóhajtoztak, panaszkodtak és néha veszekedtek is egy kicsit, hogy megmelegedjenek, míg Judicone, a vigyázónó, egyre azt hajtotta: „Csönd, kisasszonyok! Csönd, kisasszonyok.“ Most azonban egyszerre szétrebbentek a csoportok, mindenki beszaladt a padokba; akik pedig már bent ültek, fölkeltek. Az igazgató jött be.

Élénkszemű, hegyes, szőke szakállu, szikár emberke volt; hallgatag, ideges, mozgékony, és mindig szédítő gyorsan magyarázta a természetrajzot. Gyakran betegeskedett, különben elég jó ember volt, ha egy kicsit hideg is. Alig lépett be, kinyitotta az ablakot. Erősen ragaszkodott a higiénéhez.

— Levegőt, levegőt, mondta a vigyázónék. Sokkal kevesebb baj egy kicsit fázni, mint rossz levegőt szívni.

Majd a némán álló növendékekhez fordult:

— Kisasszonyok, új növendéket mutatok be önöknek: Isabella Diaz kisasszonyt. Vigyázónő, jelöljön ki számára helyet.

Azzal kiment, már is izgatottan és idegesen, mert Radente professzor tíz perczet késett. És sétálni kezdett a folyosón, hogy szemrehányást tegyen neki, mikor majd megérkezik. A leányok mind leültek; az osztály közepén egymaga álldogált a kis fekete alak, magára vonva harminczegy növendék kíváncsi pillantását. Csak most látszott meg az arcza. Lapos, határozatlan vonásu, sárgás ábrázat volt, amelyen nem mutatkozott egy csöpp pirosság sem. Láztól száraz ajaka kékes, a fogai rosszak. De ami mindenkit legjobban megborzasztott, az az volt, hogy árnyéka sem volt rajta a szempillának és szemöldöknek. Homlokán egész előre csúszott a durván csinált vöröses vendéghaj, mely alól kitetszett a fekete szövet is. Valami retentő betegség pusztíthatta el a szegény teremtés arczát, megfosztva őt a hajától is. Szinehagyott fekete gyapju-ruha volt rajta, ibolyaszín szalagos formátlan fekete főkötő és keztyűtlen kezében ócska bőrtáskát tartott. Borzadály volt csak rá is nézni.

— Szabad a nevét kérdezni? szólt jó szívvel Judicone.

— Isabella Diaz, válaszolt a szerencsétlen, még mindig a szoba közepén állva.

Giustina Marangio gonoszul vihogott e név hallatára; Isabella Diaz pedig szomoruan emelte rá pillátlan szemét.

— Az utolsó padban fog ülni, mondá a vigyázóné. Engedjen neki egy kis helyet, Mazza.

Isabella Diaz végig ment az osztályon és csöndesen meghuzódott a padban. Nem tette le formátlan főkötőjét és folyton kezében tartotta a táskát. Mazza undorodva húzódott el tőle a fal felé. Egy percz mulva már az egész osztályban végig futott a csúf név, melyet Giustino Marangio talált ki az új növendékre: a vedlett majom. Ezt mondogatták, ezt sugdosták egymás fülébe. Isabella Diaz hallotta, de se nem pirult el, se nem sápadt el.

— Imádkozzunk, szólt közbe irgalmasan Judicone.

— Igen, imádkozzunk, hogy az egek ura mentől később hozza ide Radentét! kiáltott Caterina Borelli.

— Hogy meghaljon! mondta Carolin Mazza, aki gyűlölte a professzort.

— Adná Isten! sóhajtott Annina Casale, az áldott jó teremtés, akit Radente nem szenvedhetett.

— Imádkozzunk, kisasszonyok! ismételte a vigyázónő elszörnyedve.

A professzor az ajtó előtt volt. A leányok mind fölkeltek, keresztet vetettek és hangosan mondták a miatyánkot. Lidia Santaniello összekulcsolta kezét fájós mellén, Borelli pedig csupa tiszteletből letette a pápaszemét. Mikor az imádságnak vége volt, Diaz még mindig állt, összetett kézzel, rebegő ajkkal. A pap fölment a katedrára. Kövér kis ember volt, oly gömbölyű és petyhüdt képű, mint egy régi római bonvivant. De szeme, amely sohasem nézett senkire, félelmet gerjesztett. A keze fehér, párnás és rózsaszínű volt, mint egy hölgyé. Egy darabig forgatta kalkuluskönyvét, gyönyörködve e szegény egerek félelmében, akikkel így macskamódra játszott. Aztán fölkapta a fejét.

— Mazza, halljuk a leczkét!

— Nem tudom.

— Miért nem tudja?

— Mert tegnap beteg voltam.

A professzor nem szólt semmit, csak terdziát írt be a kalkuluskönyvbe.

— Casale, mondja föl a leczkét!

A szegény leány rá kezdte a népnyelv eredetét és jól is tudta; de ez a két hideg szem megígérte őt; érezte a professzor gyűlölségét és öszszezavarodott. A pap meg nem könyörült rajta; engedte, hogy végképp belesülyedjen a kátyuba, nem segítette egy szóval sem, nem kérdezte, csak bámult a levegőbe. Végre a boldogtalan teremtés remegve, pirulva rogyott le a padra és sírva fakadt. Radente pedig ráhajolt a kalkuluskönyvre és beleírta a terdziát.

— Borelli!

— Nem készültem el, tisztelendő úr, szólt a leány nyugodtan mosolyogva.

— És miért nem?

— Mert nem vagyok papagály, hogy bema-goljam az egész Passavantit.

— De azt kívánja a tanterv.

— Akkor hát a tanterv papagály számára készült. Különben is, bocsásson meg tisztelendő úr, de én nem tudom, ki az a Passavanti, mikor élt és mit írt. Ha mindezt sziveskedik megmagyarázni, majd megtanulom.

Radente most összevonta szőke szemöldökét, ami nála a legnagyobb harag jele volt. Ez a készületlen Borelli mindig tudatlanságokat sütött ki rá s mielőtt felmondta volna a leczkét, mindig egy negyed óráig vitatkozott vele. A pap némán írta be könyvecskéjébe a terdziát, és föltette magában, hogy a leányt bepanaszolja az igazgatónál. Caterina Borelli pedig örült, mert legalább rászol-

gált a terdziára. Radente most végigpillantott az osztályon és meglátta Isabella Diazt.

— Ön az új növendék?

— Igenis, én vagyok, professzor úr; felelt a leány halkán.

— Hazulról került ide?

— Hazulról, kérem.

— És mit tud? Persze semmit.

Isabella Diaz nem mert válaszolni.

— És mit akar itt? Mert itt nem lehet lustalkodni, mint otthon; itt tanulni kell, nem pedig lebzselni. Holnaputánra készüljön el.

A szegény teremtés rá nézett, fájdalmasan hunyorgatva pillátlan szemét. És bár az egész osztály rettegett Radentétől és mindenkiben megfagyasztotta a vért ez a hideg köarcz, ez a gonosz szem, ez az éles hang, kézről kézre járt egy kis papirosszelet, amelyre a kegyetlen papot csúfoló versecske volt írva.

II.

Giulia De Sanctis a padban állt, egymásra tett kézzel, félig nyílt ajkkal és leczkóját daráló emberi papagály módjára meresztve szemét. A paedagogia professzora épp akkor szakította félbe, mikor a nevelés négy sarkalatos törvényét hadarta, egy kukkot sem értve az egészből. A professzor beléunt ebbe az egyhangu hülye berbitelésbe és egyszerre azt kérdezte tőle, hogy mi a harmónia törvénye; mire a szegény teremtés megzavarodott, elnémult és nem tudott többé szólni: a beszélőmasina megállt.

Estrada, a professzor, egy fitymáló pillantást vetett a jámborra, aztán hosszú irodalmi értekezésbe bocsátkozott, lelkes, költői hangon magyarázva, hogy mi a harmónia a nevelésben. Mindig

így szokott tenni ez az Estrada. Jeles egy elme volt, inkább könnyed, mint mély, és fényes előadó tehetség. Kénytelen lévén paedagogiára oktatni a harmadéves tanítónőjelölteket, nem titkolta, hogy megveti a mesterséget, valamint magát is, a mért ilyesmivel bibelődik. Már az iskolai év elején, az első órán elképpesztette növendékeit, azt fejtegetve, hogy a neveléstudomány voltaképp haszontalan. Ez a szeretetreméltó szkepticizmus aztán benne volt minden magyarázatában. Akár az olvasás módszeréről, akár Froebelről, akár Pestalozzioról kellett szólnia, vagy tüzes, vagy érzelgős beszédet rögtönzött. Ezek a beszédek a paedagogiából indultak ki, de a jó isten tudja, min végződtek; hol Goethén, hol a Pulcinellán, hol Beaumarchaisn. Estrada még elég fiatal volt; szőke szakála alig kezdett deresedni; ajkán mindig gúnyos mosoly lebegett s hangját valami sajátságos remegés tette kellemessé. Nem egy növendék szerette őt: Carmela Fiorillo, Ginevra Beracco, Alessandrina Fraccacreta, Carolina Mazza; mert ők is „sentimentálisak“ voltak és mert ez a meleg, de kissé zavaros, paradox beszéd megtörte a többi lecke gyilkoló egyhanguságát. Rebesgették, hogy a kis Teresa Ponzio halálosan szerelmes a professzorba és lángoló leveleket ír neki, amelyeket aztán elég merészen, a paedagogiai gyakorlatok közé csempész.

De a szorgalmasok: Giuseppina Nobile, De Sanctis, Cleofe Santaniello, Emilia Scoppa, Checchina Vetromile, gyűlölték ezt a bolond poéta-professzort, kinek virágos, csapongó beszédét nem értették meg és rettegték a vizsgálatól, amikor majd a paedagogiából felelni kell, holott nem tudnak belőle semmit. Mikor Estrada magyarázott, összehúzódtak és a könyvből tanultak, igyekezve azt mutatni, hogy nem is hallgatnak rá. A pro-

fesszorral azonban szembe szokott szállani valaki a paedagogia nevében: a betegségtől szétroncsolt képű, veres parókájú Isabella Diaz. Oly éles észszel, annyi nyugodt logikával felelt, oly alázatos, igaz erővel ismételte okait és minden szavából annyi józan ész szólt, hogy a professzor végre csak hagyta beszélni, gúnyosan mosolyogva és türelmesen hallgatva a félelmes rút leányt, ki szemében a paedagogia megtestesülése volt.

Ezen a reggelen azonban Isabella Diaz is hallgatott. Estrada a nevelésbeli harmóniáról áttért Wagner zenéjére, Wagnerről Lohengrinre és Elzára, Elzáról pedig Psychére. A szentimentális leányok tátott szájjal figyelték rá, hol elpirulva, hol elsáppadva. A szorgalmasak eleinte megint csak a könyvet bújták, de az ékesszólás lángja lassankint őket is fölmelegítette; úgy néztek a professzorra, mint a megigézetek. Caterina Borrelli, kinek irodalmi vágyódásai voltak és Amelia Bozzozhoz irt baráti leveleiben mindig ékes kifejezéseket használt, úgy forgatta a fejét, mint egy hipnotizált madár. Mikor a professzor a szerelemről kezdett beszélni, még azok is megadták magukat, akik mindenáron paedagogiáról szerettek volna hallani. A beszéd e fordulata megbűvölte őket és fölemelték fejüket. Fölöttébb meghatódott Cristine De Donato, akit cserben hagyott az a kis tenorista, akivel még a conservatoriumban ismerkedett meg és azért hagyta cserben, mert elvesztette a hangját. Carolina Mazza, kit egy deák csalt meg, egyre változtatta színét. Clementina Scapolatiello, ki reménytelenül szerette huga vőlegényét, nagy könnyecseppeket törült ki a szeméből. A ravasz kis Luisetta Deste gonoszul mosolygott. Mária Valente, ki boldogtalanul szerette unokabátyját, tenyerébe temetett fővel hallgatott. És mindezeket a leányokat, akik szerettek, boldogan vagy boldogtalanul,

vagy legalább sóvárogtak a szerelem után, igazi ideges remegés fogta el. Pessenela, a szegény piemonti növendék, kire az a sors várt, hogy majd valami kis falusi iskolában tanítson, meg volt rendülve. Isabella Diaz, a pillátlan szemű és kékes ajku, mintha álomba merült volna. Mikor Estrada professzor kiment, az egész osztály igazi bűvölet hatása alatt volt; Teresa Ponzio hatra hanyatlott, mintha el akarna ájulni; Giustina Marangio, a vipera, azonban fölugrott a katedrára és nagy betűkkel ezt firkantotta a fekete táblára:

— A szerelem nagy baromság.

*

— Mercanti, mondja el a balgátag és a bölcs szüzekről szóló példabeszédet, szolt a vallás-professzor.

Mercanti félig kelletlenül, félig nevetve kelt föl, egy kicsit köhécselt és kimutatta fogait, melyek közül épen legelől egy hiányzott.

— Tetszik tudni, tisztelendő úr, mondta aztán, hogy ma reggel meghallgattam a miséjét. Pagliuca, a feketeképű, pápaszemes, hosszú pap mosolygott, mintha hízelegne neki ez a beszéd, de azért nem tágitott:

— No csak halljuk a leczkét . . .

— Miért mondja a tisztelendő úr a misét mindig olyan fenszóval? kérde a leány kissé szemtelenül és gonosz pillantással.

A pap megmagyarázta, hogy miért. Aztán magyarázni kezdte a misét. A leányok egymás között vihogva hallgatták. Ez a hórihorgas, görbe, fekete ember, mig Mózesről és Krisztusról beszélt, mindig olyan nevetséges figurákat csinált a szemével és a szájával, hogy a leányok nem bírták őt komolyan venni,

— Donnarumma, mondja el a példabeszédet . . .

— Bocsánatot kérek, tisztelendő úr, előbb szeretnék megtudni valamit, ami igen nyomja a lelkemet. Igaz-e, a mít a hitetlenek mondanak, hogy Jézus nagyon engedékeny volt, mikor megbocsátott Magdolnának?

A pap megbotránkozva feszengett székén, föl húzta szemöldökét és igyekezett igazolni, hogy Jézus miért bocsátott meg Magdolnának. De a leányok egy része oly gonosz és hitetlen szemmel nézett rá, hogy Pagliuca végre észrevette a csúfólódást és bosszusan kiáltott, hogy a hit dolgaiban nem illik kétkedni. Donnarumma, a nagy fekete szemű leány ezután kissé zavarosan elmondá a szűzek példabeszédét; Carolina Mazza a háta mögé bujva, mindent súgott neki a könyvből. De még rosszabb volt ennél, hogy a vőlegényeiket égő szövétnekkel váró szűzek története fölizgatta az immár nagy és minden jót, rosszat tudó leányok kíváncsiságát.

Luisetta Desta, Artemisia Jaquinangelo, Concetta Stefanozzo, Donnarumma, Mercanti, Mazza, az úgynevezett fölvilágosodottak, a vallás-órán mindig pajkoskodtak. Százféle fogas kérdést találtak ki az arcátlanok, hogy zavarba ejtsék a professzort, s hogy ne legyenek kénytelenek felelni. A pap legtöbbször lépre került és megzavarodott; mire aztán az egész osztály szeretett volna kacagni. Épp most, Estrada előadása után, profán gondolatokkal, szerelmes képzetekkel volt teli az osztály. A szűzek példabeszéde, mely legmagasabb nemű misztikus magyarázatot kíván, valami különös derültséget keltett a növendékek között. Sokan könyvükkel takarták el nevető szájukat, mások pedig a padra hajoltak, mintha valamit keresnének. A kellemetlen képű professzor gyanakodva nézett az osztályra és szeretett volna valamit kiérteni ebből az egyre növekvő derült morajból.

Csak a szent leányok csoportja ült komolyan és megbotránkozva. Ehhez a misztikus társasághoz tartozott a két Santaniello testvér, Annina Casale, Pessenda, Scapolatiello, Borrelli és Maria Valente. Ezeket a teremtéseket a boldogtalanság, a korlátozott elme és a szegénység valami csöndes vallási tébolyodottságba sodorta. Iskolába menés előtt minden reggel elmentek a templomba s ott imádkoztak egy óráig. Gyakorlataikat J. M. J. betűkkel kezdték. Olvasókat, amuletteket, kis koszorúkat és színes, szent képeket ajándékoztak egymásnak. Vasárnaponként mindig megegyeztek, hogy melyik templomban hallgatnak misét és vecsernyét. Ha csak idejük engedte, részt vettek a közajtatosságokban. Imádságokat firkáltak a földrajz és a geometria szélére. A fölvilágosodottak és a szentek csoportja meglehetősen gyűlölte egymást. A szentek hallgatók és türelmesek voltak, a fölvilágosodottak pedig fecsegők és szemtelenek.

— Isabella Diaz, mondja föl a katekizmust.

A rút leány fölkel és halk, remegő hangon beszélni kezdett a szentségekről. Ajka remegett; sárgás, mindig nedves keze a padon tévedezett. A rossz ruhás, sovány, lapos mellű teremtes oly buzgósággal és oly keresztyén alázatossággal szólt a szentségekről, hogy a misztikus csoport tagjai mind hátra fordultak és úgy hallgatták. A pap jobbra-balra billegette a fejét, így fejezve ki magas megelégedését. Isabella Diaz rátért a titokra, melyekben a szentségek burkolóznak. De amikor rátért a hetedikre, a házasságra, a fölvilágosodottak ismét morogni, nevetkérezni kezdtek, lökdösték egymást a könyökükkel és elfintorították a képüket, a káczagás ellen küzdve. Luisetta Desta éles hangja pedig egyszerre fölszólt:

— Bocsánat, tisztelendő úr, tessék megmagyarázni, mi a házasság szentségének titkos értelme?

*

Az igazgató, ki egyszersmind a természet-tudományok professzora volt, belenyúlt sovány nőies kezével a tanulók neveit rejtő skatulyába, és kihúzott belőle egy összecsavargatott papiros darabkát.

— Judicone! szólt, miután szétbontotta a papirost.

A vigyázónő elsápadt egy kicsit, de igyekezett mosolyogni és fölállt, hogy feleljen.

— Jöjjön fel ide a katedrára és magyarázza el itt a gépet.

Atwood akasztófaforma ejtőgépe állt oda-fönt, réz és aczél alkatrészeivel. A jó holdvilág képű, kövér, jövendő anyaságot ígérő széles csipőjű, fehér nyaku Judicone oda lépett és lassan megmagyarázni próbálta az esés gyorsaságának megmérésére való szerkezetet. Párnás kezével mutogatta a kereket, zsinórt, a sulyokat; és beszélt is valamit, de hangja egyre halkabb lett s végre elnémult. Aztán csak ott állt és vágyódó, szomorú pillantással bámult a gépre. Az igazgató szokott ideges mozdulatával simogatta kis szöke szakállát; látszott rajta, hogy türelmetlen és haragos. Az osztály már teljes egy hete bajlódott az esés törvényével és Atwood gépével, de nem tudott boldogulni. A professzor már háromszor is végig magyarázta a dolgot, de hiába.

A professzor nem mondott Judiconenak egy szót sem, csak megint belenyúlt a skatulyába s kihúzott egy más nevet. A lányok mind visszatartott lélekzettel lesték, mert az esés törvénye ördögös nehéz dolog.

— Cleofe Santaniello.

Az értelmes, szorgalmas kis leány még egy pillantást vetett jegyzeteire, aztán a katedra felé indult. Judicone lehajtott fővel, pirulva ment helyére. Cleofe Santaniello hirtelen végignézett a gépen, aztán gyorsan beszélni kezdett; de csakhamar ő is elhallgatott. A professzor, talán szánkozva a beteges leánykán, nem pirogatta meg, csak a szemével intett, hogy elég.

Costanza Scalera, akit harmadiknak hívtak föl, előkelő nyugalommal lépett föl a katedrára és őszintén kijelentette, hogy a gép szerkezetét ugyan el tudja magyarázni, de az esés törvényét bebizonyítani nem tudja. Az igazgató vállat vonított. Kínos csönd uralkodott az osztályban. Mindenki remegve nézett a rettenetes masinára, mindenki remegve gondolt a félelmes törvényre, amelyet nem ért senki.

És csupán még vagy hárman mentek föl a katedrára, de a kis akasztófával nem boldogult senki. Az igazgató pedig csak hallgatott; aztán végre így szólt:

— Valóban sajnálom ezt a dolgot.

Ez a néhány szó mód nélkül hatott. Judicone, a jószívű sirva fakadt; Cleofe Santaniello zokogott. Az osztály becsülete oda volt. Az igazgató fölkelte, hogy távozzék; de ekkor megszólalt Checchina Vetromille, a legjobb tanulók egyike és pirulva, remegő hangon ezt mondta:

— Kérem, igazgató úr, a hiba nem a mi hibánk. Ez a lecke igen nehéz; már egy hete tanuljuk, de nem bírjuk felfogni. Tessék nekünk még egy hetet adni, hogy át meg át ismételhessük. Ígérem, hogy becsületesen meg fogjuk tanulni. Azt hiszem, az egész osztály nevében mondhatom ezt.

A kedves, szép teremtés e jóakaró, békítő beszédébe azonnal belevágott egy éles hang:

— Csak beszéljen a maga nevében, Vetromille. Én tudom a leczkét, s ha az igazgató úr kívánja, föl is mondom.

Giustina Marangio, a keskenyajkú, sápadt leány szólt így. Az egész osztályt valami fájdalmas érzés fogta el; még az igazgató is kissé bosszusan ránczolta össze a szemöldökét. Giustina Marangio fölment a katedrára és hideg, metsző hangján elmagyarázta a törvényt, el a gépet, megakadás nélkül, bátran, határozottan. A mint ott állt, mutogatva kis kezével, maga volt a gonoszság és a rosszakarat.

*

Szünetkor az osztály kiürült. A bent lakók fölmentek a konviktusba; a bejárók pedig a hosszú folyosón sétálgattak. A szünet mindössze harmincz percz volt: déltől félegyig. A leányok a félhomályban csoportosan vagy páronkint sétáltak és most nyilatkozott meg legjobban minden vonzódás és barátság. Amelia Bozzo kiszökött az első évesek közül és Caterina Borrelli kezébe egy czédulát csempészett, melyre ez volt írva: „Ha nem szeretsz, vagy megőrülök, vagy meghalok.” A szentek még mindig a természettudományi leczkén történt skandalumról beszéltek nagy búsán, majd áttértek a közelgő nagyheti ájtatosságokra. Scapolatiello a hét fájdalom plébániáját dicsérte, Valente a Santa-Maria della Rotonda mellett kardoskodott, Annina Casale pedig a Segítő Szűz templomát magasztalta. Isabella Diaz, a rút leány egyedül járkált föl s alá és alig látva a homályban, egy *Hol leszünk száz év múlva?* című vallásos könyvecskét olvasgatott.

A szorgalmasak: Vetromille, Santaniello, Nobile, De Sanctis a négyzetgyökökről szóló leczkét ismételték, mert félkettőtől háromig számvetés következett. A fölvilágosodottak, szám

szerint vagy hatan-heten, éhesek voltak, és egyestve pénzbeli erőiket, összeraktak tizenöt soldot, és nagy kéréssel rávették Rosát, az iskolaszolgánét, hogy nyolcz soldon vegyen nekik kenyeret, haton túrot, egy soldot pedig tartson meg magának a fáradságaért. Mig az eleségre vártak, Carolina Mazza, a melankolikus és cinikus teremtes, valami pikáns történetecskét beszélt el, minek hallatára a többiek nem tudtak hova lenni neveltükben. Valamennyi leány föllélekzett egy kicsit, mert a szünet után egy óráig női kézi munka következett. A kézimunka-tanítónő igen engedékeny asszonyság volt és sajnálva a harmadéveseket, kikről tudta, hogy agyon vannak halmozva tanulással, megengedte, hogy az ő óráján irjanak, olvassanak, rajzoljanak, és beérte azzal is, ha a vizsgálatra egy-egy csinos munkát készítenek el.

Mindnyájan tervezgették, hogy mit fognak csinálni ezen a szinte szabad órán. Caterina Borrelli hosszú választ akart irni barátnőjének, Amelia Bozzonak. A makacs szorgalmasok föltették magukban, hogy elismétlik a természettudományi leczkét; a szentek előre örültek, hogy tovább fecseghetnek a megtérésekről és csodákról, a fölvilágosodottak pedig a reggelire fenték a fogukat. Mikor visszatértek az osztályba, a tanítónő megnézte amaz egy-két növendék munkáját, aki még ebben is buzgólkodott, a többiek azonban oda se néztek a dolognak. Caterina Borrelli irt; Carolina Mazza zsebkésével egyenlő részekre osztotta a túrot; Clemenza Scapolatiello feltúrte ruhája ujját, hogy megmutassa barátnőinek a tisztító tűzben szenvedő lelkekért való kis olvasót, amelyet mindig a karján viselt. Ez általános rendetlenség középett egyszerre ruhasuhogás hallatszott. Belépett a két iskola-látogató: egy pupos hátú grófnécska, meg egy pedáns, pápaszemes marchesa. Fagyos,

megvető arccal közeledtek. Üres, unalmas napjaikat azzal szokták eltölteni, hogy iskoláról iskolára jártak, fitogtatva a szegény növendékek előtt selyem ruhájukat és gyémant-függőjüket és gyötörték mindenkit: professzorokat, tanítónőket, tanulókat. Mindenki gyűlölte őket, mert gonoszak és fölöslegesek voltak. De mégis tiszteletet kellett irántuk mutatni, mert különben mindjárt jelentéseket irtak volna a főigazgatónak, sőt magának a miniszternek. Ez a látogatás tehát úgy hatott mindenkire, mintha két Meduza-fő jelent volna meg az ajtóban. A tanítóné megzavarodott.

— Ugy látszik, itt nem igen dolgoznak, szólt a púpos groiné, kesernyés vénleány-hangján.

— A kisasszonyok egy idő óta nem igen gondolnak a varrásra, folytatta a pedáns marchesa; szörnyen bölcsek akarnak lenni.

— Meglehető sok a tanulnivalójuk... szólt félénken a kezimunka-tanítónő.

— Ha ez így tart, jelentést teszünk, mondta a púpos.

— Igenis, jelentést teszünk, ismételte a marchesa nagy fontosan.

Aztan körül kezdtek járni az osztályban. Több asztalka feldőlt, amint a leányok nagy hirtelenséggel úgy akartak tenni, mintha varrnának.

— Borrelli, miért nem varr maga? kérdezte a púpos, kinek álla tele volt szürke szőrszálakkal.

— Fölmentettek a varrástól, mert gyöngeszemem van.

— Hol az orvosi bizonyítvány?

— Hát otthon, kérem; de a mása megvan az igazgató urnál is.

— Ha mindnyájan szereznek ilyen orvosi bizonyítványokat, jelentést fogunk tenni.

Azzal odább mentek.

— Mazza kisasszony, ön gyűszű nélkül varr?

— Elvesztettem, kérem szépen.

— Meg fogja szúrni az ujját. Bizony illenék, hogy több gondot viseljen eszközeire.

Luisetta Deste fojtó köhögéssel küzködött, mert mikor az iskola-látogatónők beléptek, hirtelen elnyelt egy nagy darab kenyeret és túró. Szörnyen piros volt és a szeme könnyezett.

— Mindig így köhög maga? Krónikus baj ez? kérdé a vén püpos.

— Nem, hála Istennek, felelt a leány folytonos csuklás között, még nem vagyok ötven esztendő.

— Vetromile kisasszony, miért használ ön honi czérnát? Nem tudja, hogy ehhez a munkához angol czérna kell? Micsoda gondatlanság ez? A kézimunkákkal manapság már igazán nem törődik senki. No, de majd vizsgálatkor következik a hadd el hadd.

És ez a két unalmas, üres fejű teremtés, kinek szivét nem édesítette meg az anyaság, ez a két haszontalan, gyötrő asszony sorra járta az összes növendékeket, mindenütt kesernyés, sértő megjegyzéseket téve. Fitymáló hangjuk, lenéző pillantásuk, dölyfösségük, ajkukon az utálat fintorgása, kiszámított előkelőségü mozdulataik és ruhájuk pompája, mind csak arra való volt, hogy megszorítsa a növendékeket. Keserű egy óra volt ez. Akik tanulni akartak, nem is nyúlhattak a könyvükhöz; az éhesek nem ehettek s a pad alá rejtve hevert eleségük. A főuri hölgyek végre megbirálták Izabella Diaz munkáját is, s a szakállas püpos mély megvetéssel pillantott a vendéghajra. Az ajtóban a marchesa professzori hangon buzdító beszédet intézett az osztályhoz, kereken kijelentve, hogy az ilyen leányok, akiket szomorú sorsuk a tanítói pályára kényszerített, ne legyenek oly kevélyek, mint a független nők és ügykezzenek kinyerni az előkelő

és nagytekintetű személyiségek elnéző jó akaratát, akik érettük, háladatlanokért, fölládozzák magukat.

*

De Vincentis, a számvetés professora, ez napon kimondhatatlan savanyu képpel jelent meg az osztályban. Tavasszal mindig szemgyulladást kapott és kék pápaszemmel járt; e mellett mód nélkül gyötörte az izületi csúz. Botra támaszkodva biczegett, gyapot sipkában, gyapot nyakravalóval, gyapot keztyüben és deres szakálltarlója mindig idegesen rángatózott. De a leányok ma nem féltek tőle, mert a négyzetgyökvonást oly világosan megmagyarázta, hogy a nehéz műveletet csaknem mindnyájan tudták. És sajnálták is a beteges embert, a kin látszott, hogy mindene fáj. Judicone, miközben odaadta neki házi sapkáját, halkán kérdezősködött mintlétéről. A professzor nagy kinokat szenvedett, de uralkodott magán s csak a szakálltarló mozgott egyre idegesebben. Felelni először De Sanctist hívta ki s mikor a leány hirtelen fölugrott és bátran sietett ki a táblához, hirtelen félbeszakította. Csak annyit mondott: elég s mást szólított föl. Így történt ez aztán még vagy három növendékkel; a professzor mihelyt látta, hogy tudják a leczkét, helyükre küldte őket. Az egész osztályt valami matematikai boldogság fogta el s maga a professzor is szinte mosolyogva hallgatta a jó feleleteket. Két órákor, mikor még egy teljes óra volt hátra a leczkéből, De Vincentis lassan fölkel, krétát vett köszvénytől görcsös kezébe és számokat kezdett írni a fekete táblára:

— Valamely számnak a köbét úgy kapjuk meg, ha az első tagot. . . .

Igy beszélt, beszélt, csodálatos világosan, határozottan. A táblán egyre több szám, zárjel és gyökjel hemzsegett. A professzor pedig csak foly-

tatta, mint egy vén masina, amelynek a kerekei még mindig jók. Mikor hármat ütött az óra, elhallgatott és kiment. A leányok pedig tátott szájjal bámultak a táblára.

III.

A leányok a harmadik osztályban ültek össze-vissza, és ki nyugalmat, ki hanyagságot, ki egykedvőséget szinlelt, hogy palástolja félelmét, nyugtalanságát, szomorúságát. Ugy tettek, mintha kölcsönösen csodálnák otthon készült uj ruháskájukat, meg a tizedfél lirás uj kalapokat. Meghányták-vetették: hogy fogják tölteni a vakácziót. Emlegették, hogy a tengerparton ebben meg ebben a faluban napi egy líráért szobát lehet kapni, s ha ezt a summát négyen fizetik, kevés jut egyre. Majd szóba került Villa, minden nápolyi leány legfőbb vágya, ahol esténkint fényes gázvilágítás ragyog, muzsika szól, leányok, ifjak mulatnak, s ha az ember fizet egy soldot, le is ülhet egy vasszékre és gyönyörködhetik a tengerben, a holdfényben, ami nem kerül semmibe. Valamennyien azon igyekeztek, hogy gondtalanoknak látszanak; a mosolygás alatt azonban ott lappangott a szorongás, a ruhákról, a tengeri fürdőről, a mulatságokról folyó beszédben benne volt az a gyötrelmes gondolat, mely elrabolta álmukat, melyért nyolcz hónapig fáradtak és most a két utolsó nyári hónapban, juniusban és juliusban, reggeltől estig görnyedtek a könyvek és füzetek fölött. Ez a gondolat zavarta ki őket ma az ágyból, reggel hat órakor, pedig csak kilenczre kellett az iskolában lenni. Ma lesz a szóbeli, a döntő vizsgálat. A vizsgálat, a vizsgálat, ez a félelmes, szorongató, mélységes gondolat uralkodott mindnyájukon.

Majd erőt vett a fiatal lelkeken az őszinteség

és nem szégyelve többé nyugtalanságukat, ki-ki belemerült a maga bajába. Annina Casale az ablaküvegre nyomta homlokát és az udvarba nézett, de nem látott semmit. Barátnője, a rátartós Caterina Borrelli, hogy bátorítsa, csúfolódott vele.

— Ostoba vagy, hogy így rettegsz. Hát nem tanultál az egész éven át? Mitől félsz?

— Mindentől.

— Lelkem ne feledd, hogy a vizsgálók még kevesebbet tudnak nálad is. Meg aztán, ha meg is bukunk, nem baj. Együtt fogunk elkészülni a javító-vizsgálatra.

— Ugyan, hogy buktatnának meg tégedet?

— Pedig bizonyos, hogy meg fogok bukni, Nanni; rossz sejtelmem van.

A többi leányok is mind halkán elpanaszolták, hogy mitől félnek legjobban.

— A paedagogia, a paedagogia! Biztos, hogy megbukom a paedagogiából, mondta De Sanctis, mintha magában beszélne. Soha sem értettem, hiába pazaroltam rá annyi időt. Ma éjjel sem aludtam, hogy még egyszer végig tanuljam az egész kötetet. De ha az olvasás módszeréből kérdeznek, mit feleljek? Hát a gyerekkertek meg az együttes rendszer... Nem tudok semmit.

— Nekem a fizika az átkom, szólt Carolina Mazza. Mig megtanultam az optikát, elfeledtem az akusztikát; aztán következett az elektromosság és minden összekeveredett a fejemben, nem tudok semmit.

— Csak az a rettenetes világtörténet ne volna! kiáltott Mercanti. Bizonyosan azt fogják kérdezni tőlem, hogy hány keresztes háború volt; kilencz, tizenöt, harmincznégy?

— Hát a számvetés vajjon tréfa? kérdé Luisetta Deste keserűen mosolyogva.

— Istenem, a számvetés! siránkozott egyszerre négy-öt hang.

Egy-egy jó tanuló körül csoportok verődtek össze, még egyszer, utóljára tanácsokat: kérni kétes dolgokban. Csak Isabella Diaz ült maga egy sarokban, kezében a kopott fekete táskával. Észre lehetett venni, hogy megfestette a kalapján levő zöld szalagokat. Mikor kilenczet ütött, nagy csönd lett és a küszöbön megjelent Rosa, az iskolaszolgáné, kezében egy nagy papiros és kikiáltotta az első négy nevet:

— Abbamonte, Barracco, Bellezza, Borrelli, vizsgálatra!

Abbamonte elhalványodott, Barracco hirtelen keresztet vetett magára, Bellezza görcsös mozdulattal kapta föl legyezőjét, Borrelli megcsókolta Casalet és nagy határozottan egyet igazított a pápaszemén. Aztán mind a négyen némán kifelé indultak. Isabella Diaz, mikor elhaladtak mellette, halk hangon ezt mondta:

— Isten segítsen benneteket!

A többiek nem szóltak semmit, mert már is reszkettek, meglapultak és tíz percz múlva mertek ismét nagy félénken beszélgetni. Casale, miután bátorítója elment, beült az ablakfülkébe és imádkozott. Carolina Mazza elmondta, hogy milyen kétségbeesett a szegény Nobile, aki már az írásbelin elbukott és egy egész évet elveszített.

— Mit fog csinálni a szegény? kérdé Donnarumma.

— Mit csinálhat? Négy tárgyból vetették vissza, hát hogyan készülhessen el három hónap alatt a javítóvizsgálatra? Leczkéket kellene vennie, de nincsen hozzá pénze!

— Elmehet telegrafistánénak, súgta Defeo.

— Persze, három havi kurzus, havi husz frank fizetség, könyvek, külön órák, négy megürült hely és harminczöt pályázó!

— Biz az igaz, sopánkodtak egynéhányan.

— A gyermek-menedékhelyre juthatna be, szólt Marcanti.

— Havi ötven lira, az örökös bennlétel és a rengeteg nagy fáradtság!

— Igaz, igaz, mondák ismét a leányok.

És most mindenki arra gondolt, hogy mi tévő fog lenni, ha megbukik. Ez a sejtelem arczukba kergette a vért, de az anyagi veszteség még jobban szorongatta szívüket. Mindnyájuknak eszébe jutott a három év keserve: az éjszakázva tanulás, a korai fölkelések, az iskolába sietés kora reggel, hidegben, esőben, ernyő nélkül, felöltő nélkül, vékony cipőben, köhögve, éhesen, élére rakva a garast, hogy teljék könyvekre és lemondva az új kalapról egy skatulya czirkalom miatt. Mi történik, ha megbuknak? Honnan veszik a pénzt, a türelmet, az akaratot, az erőt, hogy még egy évig folytassák ezt az életet? Vagy megint vizsgálatoktól rettegjenek, ha telegrafistának vagy kisedővők akarnak lenni?

Negyven percz telt el; Rosa, az iskolaszolgáné megint megjelent a küszöbön és kikiáltott négy nevet:

— Casale, Dedonato, Defeo, De Sanctis, vizsgálatra!

A kifelé menőkre alig nézett valaki, mindenki a visszatérőket leste. Senki sem látta Annina Casale szomorú habozását, Defeo néma megadását, a rettenetesen féltő Dedonato színlelt bátorságát és a szegény De Sanctis remegését, aki vágóhídra hurczolt barom módjára ballagott. Abba-montera kint a folyosón várt atyja, egy nyugalmazott öreg tisztviselő; egymás nyakába borultak, aztán kipirulva, boldogan sétáltak föl s alá. A többi három bement az osztályba. Barracco sápadt volt mint a fal, csak a jobb arczán látszott egy nagy piros folt, olyan, mint egy pofon nyoma.

Borrelli sugárzott az örömtől; haja félig lebomlott, galléra pedig a vállára csúszott. Bellezza vörös volt, mint a rák és látszott, hogy nem tudja hányadán van. Kérdések áradata zúdult a három leányra. Haragosak-e a professzorok, könnyűk-e a feladatok, olyasmiket kérdeznek-e, amik a tantervben vannak, ideges-e az igazgató, hamar telik-e le a felelésre kiszabott tíz percz és a földrajznál szabad-e mappát használni?

— Se baj, se baj, szólt mohón Barracco. A földrajz gyerekjáték. Képzeljék, tőlem azt kívánták, hogy soroljam elő Spanyolország folyóit. Ki ne tudná azt? De Vincentis most is epés egy kicsit, de látszik, hogy nem akar szégyent vallani tanítványaival . . .

— A paedagogia keserves, szólt Borrelli. Most látjuk csak, mi hasznát vesszük az Estrada költői ömlengéseinek. A vizsgáló biztos nem ért tréfát. Kérem, mondják meg, magyarázta-e nekünk valaha Estrada, hogy mi az ontologiai reflexió?

— Soha, soha, szólt több hang. Ez az Estrada tönkre tett bennünket!

— Egy tanácscsal szolgálok maguknak, folytatta Barracco. Ne feleljenek gyorsan. Az rossz. A vizsgáló biztos fölmérgekedik, sok mindent kérdez és az idő nem akar múlni. Én igen gyorsan feleltem. Végig kellett mondanom Linné egész rendszerét . . .

— Rettenetes az irodalom is. Előre tudtam, mindig mondtam, hogy Radente szamar! kiáltott Caterina Borrelli. Képzeljék csak, tőlem az egész olasz irodalom történetét kívánták, holott sohasem tanultuk. Ez a Radente! Miért nem csapják el?

— Az egyháztörténettől ne féljenek, a kérdések könnyűk, szólt halkán Barracco.

— Egyáltalán ne féljenek semmitől; a vizsgálat sokkal könnyebb, semmint az ember hinné,

kiáltott vidáman Borrelli. Nekem most már nem kellene, de még megvárom, mint boldogult Casale meg még egynéhányan. Levelet írok az anyámnak, hogy minden jól ment. Ez meg fogja vigasztalni a szegény mamát.

És úgy elérzékenyedett, hogy szinte sírva fakadt. Barracco, ki mellette állt, egyszerre elhalványodott, remegett, összeszorította fogát és szívét repesztő hangon mondta: „Ó, mamám, mamám“, aztán lerogyott egy székre és elájult. Idegbaja, melyet három óra hosszáig vissza tudott fojtani, most megrohanta, mert mint kegyetlen álomban egyszerre maga előtt látta anyját, a boldogtalan asszonyt, aki özvegységében nyomorúságra jutott öt kis gyermekével és levetette magát egy ház erkélyéről. A beteg leány tagjait görcs rángatta és szeméből könny patakzott. A leányok felkapcsolták ruháját, rózsát szagoltattak vele, Borrelli pedig vízbe mártott keszkenővel mosogatta halántékát.

Bellezza sem nem mosolygott, sem nem sírt, csak folyton kétségeskedett, mert sejtette, hogy a számtani feladványt helytelenül oldotta meg. Nem merte megkérdezni Checchina Vetromillét, hogy a társasszabályra lehet-e alkalmazni a hamis feltevést; nem merte megkérdezni, mert bizonyos volt benne, hogy tévedett.

— Deste, Diaz, Donnarumma, Fiorillo! kiáltotta az iskolaszolgáné.

Mindenki hátra fordult Isabella Diaz felé. A szempillátlan leány rútabb volt mint valaha; sárgás, halavány arcza zsirosnak látszott a régi, vörhenyeges vendéghaj és a zöld szalagos kalap alatt; csúfsága annál szembeötlőbb volt, mert három igazán szép leány ment vele együtt: a kedves kis Luisetta Deste, az andaluziai szemű, gránátalmavirág-ajku Carmela Fiorillo és a jól megtermett erős Argia Donnarumma. Ez alatt vissza-

tért a vizsgálatról a másik négy növendék és elmondta viselt dolgait; de ezek után még kevésbé lehetett megtudni, mint folyik odalent a vallás. Defeo épp a könnyünek híresztelt vallástörténetbe sült bele; Casale kitünően felelt, de sehogy sem akart eszébe jutni, melyik csatában vett részt Dante.

— Ó, te ostoba! kiáltott Borrelli, hát a campaldinói csatában!

Dedonato tudta, hogy középszerűen felelt, de egyszersmind tudta azt is, hogy áteresztették. A kalkulus pusztá hiúság kérdése, az a fő, hogy meglegyen az oklevél. De Sanctison csodálatos változás történt. Kigyult arczczal, ragyogó szemmel beszélte, hogy valamennyi között ő felelt legjobban. Társai, kik ismerték gyöngye tehetségét, kételkedve néztek rá, de ő nem vette észre.

— Képzeljék csak, szolt örömtől repesve, a fizikából azt kérdezték tőlem, hogy mi az az eszköz, a melyikkel a hőmérséket mérik? Hát a barometrum! Ki találta föl? Többen: Celsius, Torricelli, Réaumur. És le is írtam nekik. Nagyszerűen sikerült. Nem különben a paedagógia. Azt kérdezték: mi a tanítás alaptörvénye? Több van, de a legfőbb a lélektani törvény; Fröbel az olvasás módszerére alkalmazta. Helyes. A történet? Potomság! A gavignanai csata, mikor Pier Capponi azt kiáltja Malatesta Baglioninak: „Te holt embert ölsz meg!” Hát a földrajz! Az Appenninek hegláncza a Colle di Tendán kezdődik és Calabria-ban végződik. És én még félttem a vizsgálatról! Gyermekség az egész, oda se nézzenek neki.

A többiek nem akarták megrontani a szégyen teremtés illuzióját és nem mondták meg neki, hogy rettenetesen összezavart mindent: hőmérőt és barometrumot, paedagógiát, történetet, földrajzot; csak szánakozó mosolygással hallgat-

ták. Az izgatottság ez után nőttön-nőtt, oly ellenkező és meglepő híreket hozott minden csoport. Hallatlan dolgok történtek. Luisetta Deste, a csinos kis leány, a ki sohasem tanult semmit, kitüntetéssel ment át, mert mindig olyat találtak tőle kérdezni, amit épp tudott. És most, mikor henczegve, nevetve dicsekedett el sikerével, megszorodtak a jó tanulók, akik tönkre tették egészségüket a sok virrasztással. Scapolatiello épp a vizsgálat előtt való este tudta meg, hogy testvére szeptemberben esküszik meg azzal a fiatal emberrel, akit ő titkon szeretett. Úgy ment a vizsgálatra mint az alvajáró, nem értette meg a kérdéseket, minden tárgyból elbukott, és most egy sarokba húzódva ült és maga elé meresztett szemmel ismételtette, hogy most már csak a halál vár rá. Hát a két Santaniello testvér! Az egyiknek, a tüdővésztesznek, a vizsgálók csupa szanalomból adták meg az oklevelet, és halk szókat váltottak egymás között, a leány meg nagy zavarban állt előttük, szégyelve betegségét; huga, az értelmes, okos, de szörnyen félénk teremtés, annyira remeggett, hogy a vizsgálóknak szinte harapó-fogóval kellett belőle kihuzni minden feleletet. Giustina Marangio, ki Fraccacreta után lépett a fekete táblához, melyen még ott volt egy gúla felületének kiszámítása, azt mondta a professzornak, hogy ez az egész dolgozat rossz. Csakugyan hiba volt benne, és Marangio nagy diadalmasan újra megcsinálta, és mindennek az lett a vége, hogy Fraccacreta szekundát kapott a geometriából.

És most ezek a boldog és boldogtalan, bánkodó, irigykedő és szerető lelkek mind mohón várták a három órát, mikor a vizsgálat hivatalos eredményét kiszögezik a kapu alatt. Az eredményt körülbelül mindnyájan tudták, de azért mégis valami kíváncsiság sarkalta őket. De Sanctis el-

képedt, mikor meglátta, hogy minden tárgyból alig elégségest, szekundát, sőt terciát kapott; és az egész osztály nem tudott hova lenni bámulatában, mikor azt látta, hogy az első kitünő Isabella Diaz lett.

IV.

Elszört jegyzetek, emlékezések, három év múlva.

... Judicone jó oklevelet kapott, és egy évig ábéczére tanította a gyermekeket egyik külvárosi elemi iskolában. Aztán hirtelen férjhez ment a nápolyi bank egy tisztviselőjéhez, és két év alatt két kis fia született. Igen meghízott.

... Emilia Scoppa nem kapott oklevelet és megbukott a telegráfos vizsgálaton is. Most elárusítónő egy divatkereskedésben, és szégyenkezve bujlik el, mikor régi tanulótársait látja.

... Caterina Borrelli és Annina Casale nem pályáztak tanítónői állásra, hanem kitanulták a telegráfos mesterséget és már három éve szolgálnak.

... Cleofe Santaniello egy külvárosi elemi iskolában tanít, de oly gyöngé és félénk, hogy a gyermekek csúfot üznek belőle. Télen folyton betegeskedik és ilyenkor mindig helyettesítőt fogadnak föl a költségére. Szeliden túri nyomoruságát.

... Lidia Santaniello nem pályázott, mert légcsőgyulladásra volt. Meggyógyulva óvónő lett, hatszáz lira fizetéssel. Százharmincznégy kisdeddal kellett bibelődnie, és hiába folyamodott kisegítőért, elpanaszolva, hogy egy maga nem bírja ezt a nagy fáradtságot. A folytonos beszéd, az énektanítás, a dalolás, a játékok, az örökös járás-kelés a nagy nedves udvaron mind csak arra való volt, hogy egészségét végkép aláássa. Mivel szerette a kis gyermekeket, még betegen is elvándorzogott a kisdedóvóba; végre azonban ágyba

dőlt és meghalt. A város költségén temették el és a gyermekek egy-egy soldot adtak koszorújára; aztán párosával, egymás kezét fogva, kísérték koporsóját, mint a hogy azon a nagy udvaron szoktak körülte járni, és sirjánál elénekelték a nótácskákat, a melyekre ő tanította őket, gyöngé, beteges hangjával.

... Carmela Fiorillo falusi tanítónő lett, Nápoly mellett egy faluban, de mivel beleszeretett egy gazdag tésztagyáros fia, áthelyezték őt Savojába a havasok közé. Mindennap két mérföldet kellett gyalogolnia, hogy az iskoláig jusson. Egy téli alkonyatkor hazament, hóvihar lepte meg, és lehet az éhségtől, lehet a hidegségtől összerogyott az utban. Két nap mulva találták meg a havasi pásztorok. A falusi előljáróság egy kis márványkövet állított sirjára.

... Giustina Marangio kitünő bizonyítvánnyal bejutott egy nápolyi iskola legfelső osztályába, és ki tudta vivni, hogy az igazgatónőt áthelyezzék és ő rá bizzák az egész intézet vezetését, külön díjért. Új módot talált ki a kis leányok büntetésére: ha nem jól felelnek, fejökre borítja a tintás, krétás rongyot, amelylyel a padokat és a táblákat törülgetik. A későn járók ellen is talált ki valamit: órával kezében a kapuban áll és mindazoktól, a kik nyolcz óra után öt perczrel érkeznek, irgalmatlanul elkobozza a tizórait; e miatt sok leányka megszökött az iskolából.

... Belezza, Fraccacreta, Jaquinangelo ismételte a harmadik évet. Fraccacreta apáca lett s a klastromban tanít; a másik kettőről nem tudni.

... De Sanctis harmadszor járja a harmadik évet.

... Teresina Ponzio, az ábrándos, tanítónő lett Nápoly egyik külvárosában, de mindig sok baja volt előljáróival, a miért szerelmes verseket

és novellákat közölt holmi apró ujságocskákban. Egyszer a tanfelügyelő azon kapta az osztályban, hogy szerelmes levelet irt egy Nápolyban igen ismeretes családapának. Bár nem vizszonzott szerelemről volt szó, a szerencsétlen leányt mégis azonnal elcsapták. Azóta nyoma veszett.

... Luisetta Deste nevelőnő volt egy vagyonos családban és e napokban megy férjhez egy gazdag nagybácsihoz, aki négy öcscsét tagadta ki miatta. Most is igen csinos.

... Mazza vándorszínésznő a vidéken.

... Marcantit mostoha anyja és sógoraszonya kimarta a házból. Apácza intézetben tanít s mellesleg csinált virágok készítésével foglalkozik. A milánói tárlaton ő nyerte meg az első díjat.


... Barracco tanítónő lett egy calabriai falucskában, de a nyomoruság csakhamar megölte.

... Checchina Vetromile egy évig tanított, aztán férjhez ment egy lábbeligyároszhoz. Most ő vezeti a nagy üzletet, s ha iskolatársai jönnek hozzá czipőt venni, olcsóbban adja, és maga köti össze kék zsinórral a csomót.

... Scapolatiello nem ismételte az évet. Szeptemberben huga férjhez ment s otthon töltötte a mézes heteket. Ezt a boldogtalan leány nem bírta nézni, és egy nap összezúzott tagokkal találták a mély udvar kövezetén.

... Isabella Diaz Nápoly legnépesebb iskoláját igazgatja. Rútabb mint valaha. Minden paedagógiai kiállításon ő nyeri el az arany érmet. A testi büntetés általános eltörlése az ő érdeme.





A telegrafistánék.

Mikor Maria Vitale kinyitotta a ház kapuját, egyszerre végigcsapta a reggeli fagyos levegő. Telt, rózsás arcza elhalványodott a hidegtől; ifju teste szinte megdermedt a fekete gyapju-ruhácskában, összehuzta mellén, nyakán a kék nagykendőt. A téren még nem látszott egy lélek sem; a kovács műhelye még zárva volt, a *Pungolo* nyomdája szintén; a piacra torkoló utcákban sem mutatkozott senki. Szürke világosság reszketett a vén házak deres ablakain; az ég a téli reggelek hideg, érczes fényében kéklott. Maria Vitale utnak indult, de csakhamar meglepte a magány és a csönd; aggódni kezdett.

— Hátha még nagyon korán van? gondolta magában.

Boszusan toppantott egyet. Nem volt órájuk a háznál, és neki öt percz hiján hétkor már a hivatalban kellett lennie. Minden reggel elejéről kezdődött a baj; korán ébredő anyja átkiáltott hozzá a másik szobából:

— Mariska!

— Mi az, édes mama?

— Kelj föl, már hétre jár.

A kis telegrafistáné azonban megint csak elaludt, és aludta az egészséges, nyugodt leány

jóizü álmát. Öt percz mulva az anyja megint rászólt, most már hangosabban.

— Hallottam, kedves mama, hallottam; kelek már.

Mikor aztán az álom megint csak elnyomta a leányt, az anya elhallgatott, mint aki nem bír vele; és következett az apa, az asztalosmester, vastag hangon:

— Maris, kelj föl, mert különben bírságot fizetsz.

Most aztán a leány hirtelen nekiszánta magát és egyszerre kiugrott az ágyból, mert tudta, hogyha még egy pillanatig ott marad a jó melegben huga, Serafina mellett, megint csak elalszik. Ingben, alsó szoknyában, lábujjhegyen ment, hogy ne ébressze fel két kis öcscsét, Carlucciot és Gennarinot, akik ugyanabban a szobában háltak egy firhang mögött. Kisietett a konyhába és megmosdott. Kávét nem járta a házukban, hát vacsoráról maradt kenyeret evett, aztán nagy sietve felöltözött. De hiába buzgólkodott így, mégis már négyszer-ötször megesett vele, hogy hét után érkezett a hivatalba, mert nem volt órája. A felügyelő a késedelmet följegyezte és Maria Vitale egy lira bírságot fizetett. Gyakran megesett, hogy a havi kilenczven lira fizetésből csak nyolczvan maradt meg, mert hatot levontak nyugdíjra, a többit pedig büntetések fejében. A telegrafistáné tehát minden reggel félt, és gyakran nagyon is korán indult el hazulról.

— Vajon hány óra lehet, töprenkedett Maria Vitale elszomorodva, hogy már megint hiába kelt föl ilyen jókor.

Az utczasarkon belebotlott a vándor kávé-sba, ki vállára vetett rudon vitte kis tűzhelyét és a csészéket.

— Galanto, hány az óra? kérdezte a leány.

— Félhat, kisasszony. Nem parancsol egy kis feketét?

— Köszönöm, nem iszom.

Hát teljes egy órával korábban kelt föl! Szeme könybe lábadt, elgondolva, hogy mennyi jó álmot veszített el. Együgyü, gyermekes fájdalom szorította össze a szívét, akár csak valami nagy igazságtalanság történt volna vele, mint kis korában, mikor a más vétkéért verték meg. És most mihez fogjon? Szívesen ment volna haza, visszabujni meleg ágyacskájába és a vánkosba vájni fejét. De erre meg már késő volt. Hova menjen hát? A hideg szél bántotta. Arczába hajtotta a még söpretnen via Toledo porát; nem sétálhatott egy óra hosszáig, mint a bolond, a kertekből Nápoly főbb utcáira törekvő gyümölcs-árusok és a kövezeten döcögő szemetes szekerek között. Elmenjen talán Assunta Capparelliért, aki a Ventaglieren lakik? De ma Assunta délután szolgál, ma nem kell korán kelnie és most jól alszik a boldog. Hát Caterina Borrellit költse föl? Caterina Borrelli álomszuszék, aki csak háromnegyed hétkor ugrik ki az ágyból, hat percz alatt felöltözik, aztán nevetve, lihegve fut a hivatalba, boglyasan, lomposan, félrecsúszott kalappal és mikor a névsort olvasásák, alig bírja kimondani: Jelen! Mind, mind alusznak még a boldogok. Nagy keserűség szakadt Maria Vitale jó lelkére. Azt érezte, hogy a nagyvilágon csak neki nem szabad kialudni magát, csak neki kell mindig fáznia. Keserűségében benne volt az elhagyatottság, a szegénység fájdalma is. Fejét lehajtva, megadással fordult be a Szent-Lélek templomába, félig menedéket, félig vizasztalást keresve.

A nyugodt félhomály, a nedves, csaknem langyos levegő azonnal megnyugasztalta őt. Letelepedett egy olyan fapadra, a minőn azok a sze-

gények szoktak ülni, a kiknek még egy soldo-
juk sincs, hogy szalmaszéket váltsanak, és lehaj-
totta fejét a könyöklőre. Csöndesen elimádkozott
egy glóriát, három miatyánkot, három üdvözlégyet,
három requiemet, mint tartozó kötelesség az olyan
templomban, ahol ép nincs isteni tisztelet. Aztán
Istennek ajánlotta nem rég meghalt nagyanyjának
lelkét, apját, anyját; elősorolta öcscseit, hugait,
rokonait, előjáróit; megemlékezett a viharos
tengeren utazókról és a purgatóriumbeli lelkekről.
A maga számára nem kért semmit, testi zsibbadt-
ságában nem érzett semmi kívánságot. Csak zava-
ros fővel arra akarta kérni a Madonnát, hogy
hagyja őt aludni reggel kilencz óráig. Ezt a
boldogságot ő még sose próbálta. Aztán nagy
álmoság nehezedett rá, egy darabig bóbiskolt,
majd feje végkép lecsuklott. Két tenyerébe temetve
arczát, aludt. Haja lecsuszott homlokára, dereka
fájdalmasan elferdült; és álmában hallotta, hogyan
tologatják a márványpadlón a székeket, hogyan
járnak-kelnek és söpörnek. Most egy hang szólt
fülébe:

— Vitale! Alszol, vagy sirsz?

— Kelek már, mama, kelek, dörmögte Maria
ébredezőfélben.

Giulietta Scarano, egy szép gesztenyeszin
hajú, kisfejű, kövéres leány, szeliden mosolygott
mellette és a főoltárra nézett, hol a szent lélek
aransugarak közt tündöklött.

— Elaludtam, szólt Maria. Te is eltévesz-
tetted az órát.

— Nem, én mindig korán indulok, mert a
Capodimonteról kell gyalog jönnöm. Utközben
aztán be szoktam térni a templomba.

— Menjünk hát?

— Bizony menjünk, itt az ideje.

Neki vágtak a városnak. Maria Vitale dider-

gett az álomtól és zsibbadt volt a lába. Giulia Scarano alvajárási módjára némán haladt mellette.

— Mi bajod? kérdezte Maria.

— Semmi, felelt a másik bánatosan, és a sok sirástól fátyolos hangon.

— Ugy-e, még mindig Camillo? faggatta Maria, a sebezhetetlen nő, okos és sajnálkozó arczával.

— Az.

— Csak az egészségednek ártasz vele, Scarano.

— Bárcsak ártanék!

— Ne beszélj ilyeneket. Lám, milyen rossz dolog a szerelem! Ézért húzódoztam én tőle mindig.

— Könnyű azt mondani, mikor nem szeretünk senkit. De Camillo beteg, én nem láthatom őt és azt hiszem, meg kell halnom, tört ki Giulia, nem bírva magát tovább türtőztetni.

— Szegény fiu! No de még nem bizonyos, hogy súlyos a baja, szólt Maria, egyszerre elszomorodva.

A via di Monteoliveton elértek a nagy kutig. Giulia Scarano szerelmi bánatába mélyedt, Maria Vitale pedig eltöprengett az emberi nyomorúságokon. Lám, ő nem olyan okos, mint Caterina Borrelli, aki szüntelenül regényt ír egy vastag füzetbe. Verseket sem tud csinálni, mint Pasqualina Morra, de mégis érti, hogy a szerelem nagy gyötrellem.

— Nem láthatom őt... mondta még egyszer Giulia Scarano.

— Ír neki levelet.

— Irtam tegnap hármát, egy négyoldalost is, de nem tudom elküldeni; az anyám elkergette Carolinát, a cselédet, aki segíteni akart rajtam....

— Add föl most.

— Nincs pénzem bélyegre, bérmentetlenül pedig szégyenlem küldeni. De talán majd megsegít a hivatalszolgáné...

Most már a Gravina palota előtt voltak. Ódon kövekből rakott, komor, szürke nagy épület az. Nagyon réginek látszik, és valóban az. Vastag falai között bizony sok öröm, sok bánat, sok szerelem és nagyratörő összeesküvés, sok édes érzés, sok szilaj szenvedély viharzott el. A földszint rostélyos ablaku két szobája mostanság postahivatal. Széles és magas ablakai mellett, sötét sarkain fehér gombák sorakoznak egymás alá: a telegráf porcellán elszigetelői, melyekre egyik oldalról tízével, a másikon hármával, innen ötével, amonnan négyével csavarodnak a vékony drótok, A középső erkélyen, az *Allami táviró hivatal* feliratu nagy ércpaizs mögött egy ember szivarozott és a vaskorlátra támaszkodva, nézte a reggeli eget.

— Ki az? kérdezte Maria Vitale.

— Ignazio Montanaro; alkalmasint éjjeli szolgálata volt.

A széles lépcsőn Cristina Juliano érte őket utól; köszönt nekik, de nem állt meg. Ez a leány olyan volt, mint egy nőnek öltözött férfi: nagy, tagba szakadt, vállas, keze, lába nagy, de csipője semmi. Még mindig nyári fehér szalmakalapját viselte a homlokára huzva, mintha takargatni akarná félénk, kancsal szemét és vastag, durva fekete haját, mely sulyával szinte lehúzta a fejét.

— Nem tehetek róla, de nem türhetem ezt a Julianot, szólt Maria Vitale.

— Pedig nem rossz leány, mondta a másik, a szerelmes lelkek szelidségével.

A lépcső fordulónál Adelina Marko csatlakozott hozzájuk.

— Be hideg van! szólalt meg, lágy, kedveskedő hangon.

Ujja hegyével végig szimitotta szőke haját, melyet a szél összeborzolt, egyszersmind még elevenebbé tette szép piros ajkat és rózsásra festette sima, fehér bőrét. A nyulank, karcsu, tizennyolcz éves leány elegáns, meleg, sötétzöld posztó ruhát viselt. Zöld kalapján nagy fehér toll lebegett; igazi kis amazon volt, vagy angol főuri leány, aki lovagolni indul. Adelina Marko egyike volt azoknak a boldog kisasszonyoknak, akik csak azért járnak a hivatalba, hogy szebb ruhát, finomabb fehéreneműt vehessenek maguknak. Valahányszor betoppant ide, jóakaró mosolygással, frissen lépkedve, drága, szép ruhában, bizarrul fésült hajával és pompás illatot terjesztve maga körül, olyan volt, mint egy fiatal hercegnő, aki nagy kegyesen meglátogatja a munka e házat, mint egy jászivű kiralykisasszony, aki csupa kedvtelesből egy napot tölt a szegény telegrafistánék között.

Még mindig a hidegről beszéltek, mikor eljutottak a nagy fehér ajtóig, melyre ez volt írva: *Női osztály*. A küszöbön Gaetanina Galante, a hivatalszolgáné bukkant eléjük. Sötét, hegyes rókaképu asszony.

— Itt van már a főnöknő? kérdezte a három kezelő, szinte egy hangon.

— Dehogyan, nincs még vége a misének, felelt a némbér, a gonosz cselédek bizalmaskodásával.

A leányok föllélekzettek. Mindig jobb volt előbb érkezni a főnöknőnél, mert ez a hivatalos buzgalom jele. Mihelyt beléptek a sötét előszobába, a bürokrácia ejtette hatalmába e leányok lelkét. Tüstént az összefüggéstelen, barbár hivatalos nyelven kezdtek beszélni. A kik már ott voltak, az ablak mellé telepedtek, ahova egy kis világosság szivárgott be, és vezetékekről, vonalzavarokról, csatlakozásokról társalogtak. A nagy előszoba homályos

volt; ösztönszerűen halkították hangjukat. Az egyetlen ablak keskeny sikátorra nyílt; a sötétséget növelte az a nagy, sok fülkére osztott almarium, melybe a kezelők lerakták kalapjaikat, ernyőiket, felöltőiket, a szegényebbek a magukkal hozott reggelit, a gazdagabbak a himzést, kötést, a romantikus természetűek pedig a könyveket. A szoba közepén, nagy mahagonifa asztal állott, oldalt amerikai börrrel bevont diván; ez volt az egész berendezés. A falon keskeny fekete rámaiban függött a kezelők és a napidijasok ábécze-rendes névsora, a szabályzat, az igazgatóság legujabb rendelete és Olaszország telegrafiai mappája. Senki sem olvasta többé e poros, régi nyomtatványokat, melyeket a legyek is bepiszkitottak; minden érdeklődés arra a kézről-kézre járó papiros lapra irányzódott, mely mindenkinek kiosztotta a maga vonalát. A főnöknő az ő gömbölyű gyors írásával sorba írta a vonalak számát és melle a kezelők neveit, akik ma hét óra hosszáig annál a gépnél fognak dolgozni. A leányok alig léptek be, mind mohón keresték ezt a papirost. Arra sem értek rá, hogy letegyék kalapjukat, vagy kigombolják kabátjukat. Mert voltak jó és rossz vonalak, kevés munkával és sok munkával járó vonalak. Olyanok, amelyekhez nagy, nagy ügyesség kell. Ezért egymást érték a felkiáltások.

— Igaz, hogy még kezdő vagyok és nem tudok jól venni, rebegte magában Maria Vitale, de hogy minden másodnap engemet tesznek Castellamareba, az mégis szörnyűség. Hét óra alatt legalább is ötven telegrammot kell adnom; így bizony nem tanulok meg venni.

— Adj hálát az istennek, szólott Emma Torelli, egy nagy szőke leány. Bár csak én se tudnék venni, mint te. Ma Salernot kaptam. Pokoli mulatóság. Szombat van és lekopogják a nápolyi lutrira

tett összes számokat. Legalább is száznyolczvan távirat. És hogy fáj a fejem! Meglátod, milyen csetepaté lesz ma köztem, meg a salerno-i között, ha nem dolgozik szaporán!

— De hogy juthat a főnöknő eszébe, hogy én reám Avellinot bizza! kiáltott Ida Torelli, az előbbi húga. Én nem tudok dolgozni azzal a vén emberrel. Képzeld csak kedves Marko, hetven éves múmia, aki gyűlöli a kezelőnőket. Ha hívod, nem felel; aztán egy óra múlva ő hí nagy hirtelen és dühös mint az áspis. Félbe szakít minden szót, sose ért meg semmit. Ingerlékeny, makacs, goromba. Rettentő egy vonal ez.

— Én ma Genovával dolgozom, szólt Adeline Marko és hangja igazi dalolás volt. Ez se valami mulatságos. A vonal olyan hosszú, hogy az elemek sosem elegendők; az áram mindig változik, hol olyan erős, hogy mindent összezavar, hol pedig olyan gyenge, hogy nem is érkeznek meg a jelek; ha ott hívnak, nem érted; ha te hívsz, ott nem értik. Néha tíz perczig jól folyik a munka s az ember már örül. De a tizenegyedik perczen már ismét rossz a vonal. A táviratok pedig egymásra halmozódnak és mindig legalább három óra a késedelem.

Legbosszúsabbak voltak a *hughesisták*, azok az igen ügyes kezelők, a kik a Hughes-féle be-tünyomó géppel bánáshoz értettek. Ezen a zongoraformájú, bonyodalmas gépen mindig kettő dolgozik, és e munkához nagy erő, nagy figyelem kell. E párokat a főnöknő mindig úgy válogatta össze, hogy jóbarátok ne kerüljenek együvé, mert elfecsegnék az időt. Rendszerint egy ügyes és egy gyöngébb munkást fogott össze. A kettő aztán nem vonzódott egymáshoz; az egyik kicsinylette a másikat, az pedig érezte a fitymálást. A munka e gályarabjai, csupa büszkeségből, soha sem panasz-

kodtak hangosan; de mindenik behúzódott valami sarokba és némán maga elé bámult. Maria Morra a *Jó falusiak* Pauline szerepét tanulta, melyet majd mint műkedvelő fog játszani; társa, a hosszú kecskeképű, barna Sofia Magliano, horgolással palástolta bosszúságát. A kis kevély, sápadt, hallgatag Serafina Casale vasport vett be ostyában, szűkvérűsége ellen; a szép kerekarczu Annina Pescara pedig haragos volt, hogy ezzel az unalmas Serafina Casaleval kell dolgoznia.

Egy sötét zugolyban Giulietta Scarano rímázkodott a hivatalszolgánénak, hogy az isten szerelméért, juttassa el valamiképp Camillohoz a levelét, Gaetanina Galante azonban kereken megmondta, hogy ő nem avatkozik többé ilyen dolgokba; mert máris sok baja volt miattok. A kezelőnök mind hálátlanok, pedig biz ő, a cseléd, fölé akárhány kisasszonynyal, aki őt lenézi. Giulietta Scarano sápadtan, remegő hangon kérte az asszonyt, ki durván utasította vissza. Végre még a kezét is megragadta, úgy könyörgött.

A sok haragos, panaszkodó, irigy és unott hang egyszerre elnémult: a főnöknő megérkezett. Azonnal mindenki azt mondta — ki vékonyan, ki vastagon, ki sietve, ki később:

— Jó reggelt, nagysád!

A hölgy főbólintással fogadta az üdvözetet és szeretetreméltó mosolygás lebegett hervadt ajkán. Vékony, hamvas szőke haja simán hátra volt fésülve; minden szál a maga helyén. Kövéres arczán a harmincz éves és kolostorban vagy nevelőintézetben felnőtt hajadonok tiszta, elefántcsontszinü sápadtsága látszott. Egész megjelenése is olyan apáczaszerű volt: a fekete kásmir ruha, a fehér gallér, az óvatos mozdulatok, a halk beszéd, a bágyadt fehér kéz, mely mintha csak arra volna, hogy imádságra kulcsolódják össze, a két szürke szem kifejezéstelen világozása és a minduntalan

gondolkozva bólintó fej. Lassan lehúzta kesztyűjét, levette felöltőjét, és végig nézett a leányokon. Észrevette, hogy Ida Torellin már megint nincs fűző, hogy Peppina de Notaris férfigyűrűt hord a kis ujján és hogy az Olimpia Faraone arcza csupa *veloutine*. A kezelők ügyekeztek fesztelenül viselkedni, de valójában mind zavartak voltak ettől a fagyos pillantástól. A főnöknő most belépett a gépterembe, leült asztalához és irogatni kezdett valami lajstromba, csinnyán, lehajolt fővel, mintha iskolai szépírásgyakorlatot csinálna.

— Égiháboru lesz még ma, szólt Caterina Borrelli, a hetyke, rövidlátó leány és megigazította orrán a pápaszemet.

A kezelők még mind az előszobában voltak, mert csak öt perc múlva lett hét óra. Az elektromos csengetyű egyre szólt, a késedelmesek érkeztek. Jött Peppina Sanna, a sovány, vékony angolos viseletű leány, ki pepitaruhát, tompa orru sarkatlan cipőt, nagy kék fátyolt viselt és mindig hóna alatt hordta a *Tauchnitz edition* egy kötetét. Jött a nagy kövér, szőke Maria Immacolata Santaniello, ki úgy tapogott, mint a liba, s akit mindig csúfoltak jámborságaért, mert mindig Jézushoz és Máriához fohászzkodott, mielőtt lekopogtatni kezdett volna egy táviratot. Jött Annina Caracciolo, a fekete haju, bágyadt teremtés, kinek félig nyitott piros ajka olyan volt, mint egy szegfű, s aki mindent kreolos egykedvűséggel fogott föl: nem bánta: akár szidják, akár dicsérik. A leányok kettes-hármas csoportokban beszélgettek és be-bepillantottak a főnöknő felé, ki még mindig irta a lajstromot; mikor hangosabb szó vagy nevetés hallatszott, fölkapta a fejét és kiszólt:

— Pszt!

Végre ütött az óra, és a főnöknő lágy hangja behívta a leányokat:

— Kisasszonyok, hivatalba.

Mindenki némán ment el a hölgy íróasztala mellett a gépek felé. A háromablakos terem erős világosságában most már látszottak az álmatlan arcok, a hidegtől elkényszeredett ábrázatok, a beteges képek; és minden arczon ott volt valami nyugodt lemondás, egykedvű unalom és szinte nyájas apathia. Elkezdték napi munkájukat. Valamennyien a gépeket vizsgálták. Ki a jeleket nyomó szeget igazgatta; ki új papiros-szalag-tekerceset tett a kerékbe, ki föstékezte a párnácskat, ki pedig a billentyűt próbálgatta. Aztán a reggeli csöndességben kopogni kezdtek a billentyűk és hol innen, hol amonnan egyhangú szavak hallatszottak:

— Nagysád, Caserta nem felel.

— Nagysád, Aquila rendben van.

— Nagysád, Genova már megint több elemet kér.

— Nagysád, Benevento a pontos időt akarja tudni.

— Nagysád, Otrantóban egy négyszáz szavas angol távirat van.

— Nagysád, Salerno azt jelenti, hogy a pozitív vonalon zavar van.

A téli nap most kelt föl és első sugara behatott a hivatalba. Senki sem emelte föl fejét, hogy reá pillantson az ablakokon fénylő vékony csikra,

II.

A hallgatag gépek mintha aludtak volna ez ünnep délutáni nyugalomban, mikor egyszerre halk hívójel hallatszott. Senki sem vette észre a kezelőnők közül, akik még karácsony napján is arra voltak ítélve, hogy félháromtól este kilenczig hivatalban legyenek. Valamennyi mással foglalkozott. Maria Immacolata Santaniello köténye alá

rejtve kezét, olvasót pörgetett; Pasqualina Morra a költőnő, Pietro Paolo Parzanese verseit olvasta, a melyek ellen még a főnöknőnek sem volt kifogása; Julietta Scarano sebesen írt valamit egy telegramm-papírosra; Adelina Marko kis prémgallérral a nyakán, karmantyuba dugta a kezét és szundikált; Annina Caracciolo, a közömbös, a levegőbe meresztette a szemét; a többiek ásítottak vagy suttogva fecsegték a szomszédjukhoz, aki úgy tett mintha nem hallaná, nehogy mozdulni legyen kénytelen. A hívás azonban most már erősebben hallatszott; egy magányos géptől jött, a sarokból. Concetta Santaniello félbeszakította a hét fájdalmas titkot és megszólalt az ő imádkozó hangján:

— Foggia hív!

Senki sem mozdult; szokás volt, hogy soha ne tegyenek semmit a főnöknő parancsa nélkül. Mikor pedig a hívás egyre szaporább lett, a kezelőnők, hogy mondjanak valamit, hogy félbeszakítsák ezt az unalmas csendet, mind ismétlik:

— Foggia hív, Foggia hív, ki beszél Foggiaival?

— No ne lármázzanak, én, mondta az előszobából belépő Annina Pescara, a foggiai géphez szaladva. Sose hagy békén ez a Foggia!

És venni kezdett, balkezének két ujjával tartva a papíros szalagot, míg jobbjaival a Nápolyba szóló telegrammot írta. Alig látott meg egynehány szót, odahívta elválhatatlan barátnőjét:

— Borrelli, jer ide.

Borrelli hirtelen összehajtotta a *Pillangó* című szépirodalmi lapocskát, melyet suttogomban olvasott, zsebre dugta, aztán a rövidlátók ösztönzerű mozdulatával megigazítva szemüvegét, barátnőjéhez sietett. És ő is nagy figyelemmel kezdte olvasni a papirosszalagon látható jeleket.

— O, be nagy számár! kiáltotta egyszerre.

— Bocsáss meg, de én ebben nem látok semmi számárságot; csak az tűnik ki belőle, hogy nagyon szereti azt a leányt, válaszolta Annina Pescara, kinek érzélgősségét az a megjegyzés sértette.

— Jó, jó, de férfinak sohasem volna szabad így megalázkodni, vágott vissza a Borrelli-leány doktori hangon.

A szerelmes telegramm pedig csak folyt tovább; ötvenkilencz szóból állott, Casacalendából jött és bizonyos Maria Talamonak szólt Nápolyba. Gyönyörű egy telegramm volt, egy férfi kiontotta minden szerelmét a családok ez ünnepén, panaszkodott, hogy egyedülvalóságában nem vigasztalja őt meg senki. Sóvárgott az imádott teremtés egy szerető szava után. Esküdözött, hogy szerelme örök, bármi is történjék a világon. Mindezt olvasta Maria Morra is, ki szintén oda sietett, Peppina Sanna, ki arra mentében megállt, Caterina Borrelli és Annina Pescara, ki csak egyre csúsztatta két ujjá közt a szalagot.

— Micsoda szószátyárság! kiáltott Borrelli.

— Ez a távirat Casacalendából jő? kérdezte De Notaris, szintén odaközeledve.

— Onnan, onnan, felelték neki.

— Akkor hát a rendes. Csaknem minden nap érkezik egy. Már az én kezemen is megfordult egynéhány, szólt De Notaris.

— Á, ez az a bizonyos, aki mindig eped! kiáltott Ida Torelli a helyéről. Várjatok csak, hadd olvassom én is.

Vagy tízen csoportosultak össze a foggiai gép körül, Annina Pescara egész büszkén egyenesítette ki kis derekát a viaszos vászon párnácskán és igazi ünnepi hangon, fenszóval olvasta a pápirosszalagról a szenvedélyes ömlengéseket. A leányok mind figyelmesen hallgatták.

A hitetlen Ida Torelli vihogott. Caterina Borrelli, az erős lélek, vállat vont, mintha bosszantanák az ilyen ostobaságok. A többieket azonban elérzékenyítette egy kicsit a lángoló telegramm és suttogva beszélgetni kezdtek többé-kevésbbé szerencsétlen szerelmeikről. A szép Adelina Marco egy csomó udvarlóval dicsekedett, akik azonban nem kellettek neki, mert ő egy magasrangú telegraf-tisztviselőt szeretett. Szívének választottja özvegy ember volt, két gyermek atyja, sokkal idősebb nála; szülei nem egyeztek volna bele, hogy ennek a felesége legyen; a leányt epezttette ez a szerelem, melyet sohasem vallhatott meg. Peppina Sanna az ő szép szőke bajuszu, göndör tengerész-tisztjére gondolt, aki most Japán körül vitorláz s aki majd csak két év múlva kerül haza. Maria Morra, a műkedvelő, öt év óta híven szeretett egy hivatalnokot, aki csak az előléptetést várta, hogy elvehesse; és addig is azzal vigasztalódott, hogy együtt játszották Marengo *Celeste* drámáját és *A hideg fürdő* című bohóságot. Annina Pescara, miközben a szerelmes telegrammot leírta, az ő másodéves joghallgatójára gondolt, akinek még két esztendeje van hátra, meg három évi gyakorlat és négy-öt évi reménykedés, hogy ügyész lehessen valahol a vidéken. A gépekkel teli teremben, e szeretteiktől, családi örömeiktől távollevő fiatal lelkekből kitört ez ünnepnapon alázatos, becsületes hű szerelmök. De a fecsegésnek egyszerre vége lett. A főnöknő bejött a másik gépteremből, hol a férfi-osztály turnus-vezetőjével értekezett.

— Micsoda csoportosulás az, kisasszonyok? Kiki a helyére; nem szabad a készülékeket elhagyni. Látja, Torelli, Nápoly-Chiaia már rég hívja, maga meg ott diskurál! Sanna, lemásolta már azt a lajstromot, a melyet magára bízam? De Notaris, itt van egy Potenzába szóló távirat, adja le. Marko, hát

már maga is elmegy az asztala mellől? Micsoda sügás-búgás az?

— Nagysád, kérem, egy távirat, bökte ki Caterina Borrelli nagy zavarában.

— Miféle távirat?

A főnöknő elvette Annina Pescara elől a táviratot és elolvasta. A kezelőnők nagy alázatosan helyökre takarodtak, de kíváncsian nézték: vajon minő hatása lesz a szerelmes telegramnak azon az apácza-arczon. A főnöknő azonban nem árulta el az érdeklődésnek semmi jelét és hátat fordítva a leányoknak, kilökte a telegrammot a kis ablakon, mely a férfiosztályba nyilott. Aztán megállt a szoba közepén és szigorú hangon így szólt:

— Kisasszonyok, mindig azt hittem, hogy olyan hivatal élén állok, melyben komoly leányok, buzgó tisztviselők dolgoznak és e helyen feledik az ifjú korról járó balgaságokat. Most azt látom, hogy csalódtam, mert ime egy potom semmiség elvonja önöket a munkától. Meglátják, nagy baj lesz, ha még egyszer előfordul ilyesmi. Ne feledjék, kisasszonyok, hogy önök esküt tettek a távirati titok megőrzésére; az a legjobb, hogyha egyáltalán nem érdeklődnek az iránt, mit ír a közönség. Ezt jegyezzék meg maguknak jól.

Mély csönd lett. Senki sem mert válaszolni. A főnöknő lesütött szemmel, lassan, hevület nélkül beszélt és senkire sem nézett. Nem volt rosszszívű, de nagyon érezte felelősségét és folytonosan remegett, hogy osztálya a feljebbvalók előtt elveszti jó hírnevét. Mély, kínos csend uralkodott a teremben; a leányok, mintha megsibbadtak volna, nem bírták a munkát folytatni, csak a De Notaris bilentyűje kopogott, amint a potenzai telegrammot leadta.

— Hány az óra? kérdezte De Notaris.

— Tizenhét, harmincz, felelt elhaló hangon Clemenza Achard, a szomszédja.

— Tizenhét, harminczegy! kiáltott aztán kis vártatva Ida Torelli.

— Köszönöm, mondta De Notaris és reá irta a telegrammra az időt.

Vagyis félhatra járt. Már jó másfél órája, hogy beesteledett; kilenczig azonban még mindig negyedfél óra volt hátra. A gázt már meggyújtották, de a főnöknő, tekintettel arra, hogy nem volt munka, lecsavartatta a lángokat, mert az igazgató mindig azt prédikálta, hogy takarékoskodni kell a gázzal. Ebben a félhomályban nem lehetett se olvasni, se kézimunkával bibelődni; az árnyékban olyan furcsák voltak a gépek: a kerék, melyre a papirosszalag csavarodik, a kis aczél-emeltyű és az óramű, melynek fogantyúja olyan, mint egy kesztes kardmarkolat. Itt-ott egy kis fényesség csillogott: a villámhárítót védő üvegharang; egy-egy billentyű gombja; Olimpia Faraone *strass* fülbevalója; a fekete üveggyöngy hajtúk, melyeket Ida Torelli viselt szőke hajában. Mély csönd volt. Nem lehetett se írni, se olvasni, se himezni. A leányok gondolkoztak.

— Torelli, mit akart önnel Nápoly-Chiaia? kérdezte a főnöknő asztala mellől.

— Semmit, nagysád.

— De azután is szólt!

— Csak annyit mondott, hogy karácsony van és unatkozik.

— Remélem, rögtön elhallgattatta?

— Nem feleltem neki, nagysád.

— Akkor jól van.

Tudniillik beszélgetni szigoruan tilos volt, kivéve a szolgálati ügyeket. Késedelmet, tévedést, ügyetlenséget könnyen megbocsátottak; de a privát-beszélgetéseket soha. Akit tetten értek, először

megdorgálták, aztán fegyelmi vizsgálatot indítottak ellene; a vidéki tisztviselő pedig szigorú levelet kapott az igazgatóságtól, hogy ilyesmi többet ne történjék; és mégis ez volt a leggyakoribb, a legkedveltebb vétség; mert ez volt a legveszedelme- sebb. Ime most is, a csöndben és homályban, Annina Pescara a foggiai állomással fecsegett nagy halkan. A foggiai tisztviselő, miután lekopogta azt a szerelmes telegramot, így elmélkedett a papiros szalagon:

— Lám, kisasszony, milyen potomságokkal bíbelődnek az emberek!

Annina Pescara azonnal visszafelelt, hogy ez éppenséggel nem potomság, mert a szerelem szép dolog; mire a telegrafista úr megjegyezte, hogy a szerelem földülja az emberek háromnegyed részé- nek boldogságát. Ez a szentimentális beszélgetés vigan folyt a vonalon, Annina Pescara csak *hallotta* a jeleket, amint a gép kopogott; a szalagot nem járatta, mert nem is volt rá szükség. Hogy vála- szának kopogását ne lehessen hallani a teremben, jó erőre szorította a billentyű srófját.

Hátra dőlt székén; kis fehér keze hanyagul, mozdulatlanul nehezedett a billentyűre. Azt lehetett volna hinni, hogy alszik a homályban. Barát- női azonban látták, tudták, hogy Foggiaival beszél, mert ők is szoktak így a tilosban járni. Persze, senki sem árulta volna el. Amott Olimpia Faraone is beszélt, Reggioval, mint rendesen; de tapasztala-atlan és kevésbé óvatos létére a szalagot is fut- tatta, aztán darabonkint letépdesve, zsebre gyűrte. Három hét óta mindennap beszélt azzal a calabriai hivatalnokkal, ki már két szerelmes levelet is irt neki. Az ünnepnapok igen alkalmasok voltak erre a tiltott érintkezésre; a tisztviselők, munka híján, unatkoztak üres hivatalukban és kedvök kerekedett fecsegni. A lányok is unatkoztak és izgatta fantá-

ziájukat: ilyen messziről egy ismeretlennel beszélgetni. Mindez suttyomban történt; de a bűnös arczán látszott, mily gyönyörúsége telik a kis csalásban.

— Pescara! kiáltott a főnöknő.

— Parancs? riadt föl a leány és erősen lenyomta a billentyűt, hogy a foggiai embert elhallgattassa.

— Alszik maga?

— Nem én, nagysád.

— Kérdezze meg Foggiától: mi ujság?

Annina Pescara mosolygott a sötétben. Egy percz mulva hidegen válaszolt:

— Semmi, nagysád.

Az incselkedésre mindig kész Caterina Borrelli most Olimpia Faraonehoz fordult:

— Faraone, kérdezzed meg te is Reggiótól, hogy mi ujság?

Mire Faraone nyugodtan, vontatott hangon felelt:

— Semmi, minden rendben van.

A főnöknő nem vett észre semmit. Levelet irt egy régi iskolatársának, ki most tanítónő valami falucskában. Boldog újévet kívánt neki, visszaemlékezett a nevelőintézetben töltött napokra, elmondta, hogy hivatalával meg van elégedve; de a levél mégis bánatos volt. Rá, a szegény nőre is ránehezedett az a szomorúság, mely a terem félhomályában semmittevésre ítélt leányokat gyötrötte a néma gépek mellett, karácsony szent napján, mikor a rokonok, ismerősök mind estebédnél ülnek, tombolát játszanak és házi bálra készülődnek. Neki senkije sem volt többé a világon, és elfogta az otthon, a család honvágya. Fölemelte fejét és végignézett e mozdulatlan leányokon, kik vagy szunyókáltak, vagy szomszédjukkal fecsegték suttogva. Nem pirongatta őket többé. Érezte a hosszú, hideg

órák búbánatát, mely ez ifjúságra szállott. Nem pirongatta a leányokat. Sajnálta őket és önmagát.

Maria Vitale egyszerre eltűszentette magát.

— Egészségedre, szólt igen halkán a Cle-
menza Achard hangja.

— Köszönöm, mondta a leány és erősen fújta az orrát; hát te is itt vagy? Még nem is látalak. Nem a másik turnusba tartozol?

— Cseréltem Serafina Casaleval, aki jobb szeret holnap reggel szolgálni, mert ma karácsony van.

— Hát föláldoztad magadat?

— Nem áldozat az.

Szelid sovány, csunyácska, gyöngéd, félenk teremtés volt. Nem igen tudott dolgozni és mindig hallgatott, még akkor is, ha a legrosszabb vonalakhoz osztották be. Angyali türelmében sohasem panaszkodott, sohasem ejtett ki egy hangos szót és igyekezett mindig lehetőleg félrevonulni az emberek szeme elől. Barátnőjének mindig apró szivességeket tett: szolgált szabás- és himzés-mintákkal, kölcsön adott regényeket és kótákat; bárkivel, és bármikor szívesen cserélt hivatalos órát, dolgozott mások helyett, sőt lemondott a szabad napról is, mely minden második hónapban jutott neki. Kölcsön adta ernyőjét és maga a nagy záporban ázva ment haza. Kölcsön adta nagy kendőjét és didergett. Mindezt fitogatás nélkül, oly jambor némasággal, oly mesterkéetlen szeretettel vitte véghez, hogy társai végre már nem is voltak iránta hálásak. Tudták, hogy kész bárminő áldozatra, csak azt kell neki mondani:

— Kedves Achard, kérek, tedd meg nekem ezt a szivességet . . .

A jó leány rögtön igent mondott. Néha nyersen is bántak vele, az igen jó nevelésű teremtéssel. Például Serafina Casale csak azt mondta neki:

— Achard, kérlek, gyere be helyettem holnap este. Karácsony van, nagy ebéd lesz nálunk, aztán pedig színházba megyünk. Te bizonyosan nem mégy sehova és az ünneppel nem törődsz sokat. Cserélj hát velem.

A jámbor teremtés nem merte megvallani, hogy biz ő nagyon is törődik a karácsonnyal, s hogy már egy hónap óta tervezgeti, hogy ezen az estén a San Carlo színházba fog menni. Teljesítette a kívánságot, melyet ily meglehetősen gyöngédtelenül kértek tőle. Mikor a főnöknő megtudta a dolgot, azt mondta:

— Szegény Achard! Maguk igazán visszaélnék vele.

Clemenza Achard tehát itt ült, Maria Vitale mellett, akinek az orra vörös volt, a szeme pedig könyezett a meghüléstől. Mariában nagy rosszkedv lappangott, mert majd szétvetette fejét a nátha és mert karácsony napján hivatalban kellett lennie.

— Képzeld, kedves Achard, alig értem rá meghallgatni a három karácsonyi misét; az anyámmal, a hugommal meg a kis öcsémmel, keresztanyámhoz, a gazdag péknéhez kellett mennem. Kávét adott nekünk, de én azt hittem, hogy mérget iszom; a náthától már semminek sem éreztem az ízét, meg az a gondolat, hogy félháromkor hivatalba kell jönnöm! Magam ebédeltem félket-tőkor; egy kis makarónit, egy kis húst ettem, meg egy harapás kalácsot — a keresztanyám adta. Az egész család három órakor ebédelt, aztán elment az *Angot* délutáni előadására. Boldogok, akik mulatnak! Kilencz órakor már otthon lesznek és lefeküsznek, pedig egész nap nem tettek egyebet, csak mulattak.

— Mikor az apád idejön érted kilencz órakor, miért nem mégy vele színházba?

— Jut eszembe! Olyan álmos leszek én

már akkor, hogy örülök, ha alhatom. Kedves Cle-
menza, én mindig szeretem a munkát, mert egy
kis pénzt hoz a konyhára. Az apám asztmát kapott
a munkától, az anyám pedig nem egészséges az
utolsó gyermeke óta. De ez az élet mégis nehéz.
Mikor mindenki ünnepel, mi a hivatalban vagyunk.
Az isten is megpihent a hetedik napon, csak ne-
künk nincs nyugtunk. Ha megbetegszünk és nem
mehetünk hivatalba, a mulasztott napokat lehú-
zák fizetésünkből, amit még a cselédekkel sem
tesznek. Mi nem tudjuk többé: mi a husvét, kará-
csony, farsang. És mindez havi nyolczvannégyszáz
liráért! Aztán mennyi munka, milyen rabszolgaság!

— Miért nem lettél tanítónő? kérdezte so-
hajtvá Clemenza Achard.

— Mert nagyon kemény fejem volt, vála-
szolt búsan Maria Vitale. Mindig helyesírási hibá-
kat követtem el és nem értettem a számvetést.

— Akkor hát csak légy türelmes, lelkem.
Különben is karácsony napja nem éppen olyan
nap mint a többi? Mindenkinek meg van a maga
baja.

— Ugy-e, neked is, szegény lélek? A mos-
tohaanyád rosszul bánik veled?

— Dehogy, dehogy, sietett tiltakozni a leány,
de hangja remegett; az én mostohaanyám jó.

— Nemde, van egy katona bátyád?

— Van, Paviában.

— Hazajött az ünnepekre?

— Nem kapott szabadságot.

— Hát neki is szomorú karácsonya lehet,
szegénynek. Ugy-e miatta vagy ilyen szomorú?

Clemenza Achard tagadólag rázta a fejét,
de arczán könyök peregtek, csöndesen, zokogás
nélkül. Maria Vitale e könyök láttára egyszerre
hangosan zokogni kezdett. Sajnálta barátját, szo-
morkodott a maga baján, meg a nátha bántotta is.

— Mi baja, Vitale? Miért sír? kérdezte a főnöknő.

— Semmi, semmi, siránkozott a leány, köhögve és orrát fújva.

— De maga sír! Miért sír?

— Azért sírok, mert náthás vagyok, mondta Maria gyermekes panaszkodás hangján.

— Be boldog vagy, hogy nincs más okod a sírásra! dörmögte Giulietta Scarano.

— Nagy gyerek vagy, Vitale, szólt közbe Annina Pescara. Szagolj egy kis szalmiakot és meggyógyulsz.

— Többet használ egy csésze forró tea, sugta Peppina Sanna.

— Ne hallgass rájok, buzgólkodott Ida Torelli, takaródzzál be az éjtszaka jól, izzadj meg és holnap kutyabajod se lesz.

— Én meg azt mondom, ne tégy semmit, nevetett Caterina Borrelli.

Egyszerre nagy mozgalom támadt a hivatalban. A nápolyi prefektus az ország minden közigazgatási gócpontjához körrendeletet intézett, mely szerint a *Forgatag* című lap 358-ik számának *A monarchia* című, *Vajon meddig kell még* szavakkal kezdődő és *vértengerré válik* szavakkal végződő, a közrendet fenyegető cikkelye miatt lefoglalandó. A gázlángokat azonnal fölcsavarták és a billentyük kopogni kezdtek. Csakhamar húsz város értesült a rendeletről és az írószögek érczes zörejjel zakatolva ismételték a fontos telegramm számát, a lap címét, számát, a cikkely címét, elejét, végét. Aztán ismét félhomályba borult a terem és a kezelők folytatták ábrándozásaikat, fecsegéseiket.

— Kisasszonyok, szólt a főnöknő, ne aludjanak, mert mindjárt itt lesz az igazgató.

A leányok még jobban elcsendesedtek; de egyszerre megszólalt a Cristina Juliano hangja:

— Nagysád, kérem, ha az igazgató jön, mondja neki, hogy eressen el félórával előbb.

— Minek?

— Karácsony van: bálba megyek.

— Bálba? kérdezte a főnöknő, végigpillantva a leány szegényes gyapjú ruháján és rossz cipőjén.

— Nálunk lesz táncz, válaszolt a kezelőnő büszkén. Szobaurak laknak nálunk, azokkal fogunk mulatni.

— Majd szólok az igazgatónak.

Most következett Caterina Borrelli.

— Nagysád kérem, én is szeretnék félórával előbb elmenni.

— Maguknál is bál van?

— Nem, mi színházba megyünk.

— Milyen darabot néznek meg?

— A *Messalinát*.

A főnöknő összeránczolta a szemöldökét.

— Majd szólok, mondotta szárazon.

— Annina Pescara számára is kérném ezt a kis kegyességet, mert én nélküle sehova sem megyek.

— Maga nagyon sokat követel ma, Borrelli.

A többi lányok nagyrészt szintén odajárultak a főnökhöz kikunyorálni ezt a nyomorult félórácskát. Az egyik szintén bálba kéredzkedett, a másik színházba. És mindnyájan az ajtó felé tekintettek, hogy mikor jön már az igazgató. Az igazgató szigorú piemonti ember volt, ki a telegrafistánékat úgy vezényelte, mint egy csapat katonát, s kinek hideg haragja, északi keménysége megfélemlítette még a legmerészebbeket is.

— Megládd, az igazgató nem jön és itt csücsülhetünk kilenczig, szolt Caterina Borrelli, Annina Pescarához.

— Honnan tudod, hogy nem jön?

— Vígán ünnepel a másod-főnöknővel.

— Ugyan ne gonoszkodjál!

— Mi gonoszkodás van ebben? Hiszen jegyben járnak, hát még nem is tudtad?

Annina Pescara rögtön közlötö a hírt Ida Borrellivel és a pletyka csakhamar szétterjedt az egész teremben. A leányok arról vitatkoztak, hogy megmaradhat-e hivatalában a másod-főnöknő, ha férjhez megy. A kezelőnőnek a szabályzat szerint nem volt szabad férjhez menni. De vajon ez a rendelkezés kiterjed-e a két főnöknőre? Némelyek azt mondták, hogy kiterjed, némelyek azt, hogy nem.

— Kísasszonyok, egy kis csöndet kérnék, szólt a főnöknő.

Egy negyed kilenczre járt. Ez az utolsó óra volt mindig a leghosszabb. Akik ama fél-óracska elengedését kérték, nem tudtak hova lenni az idegességtől. Az igazgató nem jött és itt kellett rostokolni kilenczig.

— Jaj, nagysád, mikor jön az igazgató? kiáltott kétségbeesett hangon Borrelli.

— Itt az igazgató, mit akar tőle? szólalt meg egy férfihang a háta mögött.

Borrelli megrémült. Az igazgató várakozva pödrötte a bajuszát és hidegen tekintett a leányra, ama férfiak rideg nyugalmával, a kikre a nők nem hatnak.

— Köszönöm... Semmit... dörmögte ostobán Catarina Borrelli.

Az igazgató, mint rendesen, végigjárt az asztalok között és lassuságával kétségbeejtette azokat, akik előbb szerettek volna elmenni. Búvárkodott a lajstromokban, megnézte a *restante* telegrammok érkezésének idejét. A siető leányok könyörgő pillantásokat vetettek a főnöknőre, hogy szóljon már az igazgatónak, hadd mehessenek. Az óra kilencedfélre járt. A főnöknő úgy tett,

mintha nem venne észre semmit; az igazgatót nem szabad félbeszakítani hivatalos munkájában. Minden percz örökkévalóságnak látszott. Egyszerre aztán általános lett a kétségbeesés; az igazgató a férfiosztály ajtaja felé tartott.

„Elmegy és mi nem kaptunk engedelmet,” gondolták magukban a leányok.

Kár volt megjedni: az igazgató visszafordult és most egyenesen a főnöknő íróasztalához ment. Halkan, mereven beszélt a hölgyhöz, ki nagy figyelemmel, szemét lesütve, hallgatta. Egyik keze az asztalon pihent, a másik az arczát érintette, és pillája minduntalan rebbent annak jeléül, hogy helyesli a mit mondanak. De nem felelt; az igazgató pedig csak tovább beszélt halkan, energikusan. A leányok, a kik kimenőt kértek, úgy reszkettek, mintha ettől a negyedórától függne az üdvösségük. Mikor a főnöknő ajka mozdult, összerázkódtak. Pedig a nagysága csak egy-két szót vetett közbe, amire az igazgató azonnal hosszan felelt. Nyolcz óra ötven perczkor Caterina Borrelli végre nem állhatta meg és halkan így szólt:

— Gazember Galvani és Volta, ördög vigye a Daniell-elemet és a nőemanczipácziót.

— Aquila jóéjszakát kíván, mondta Adelina Marko erős hangon.

— Azonnal válaszoljon neki, hogy az órája rosszul jár, mert még öt percz hiányzik a kilenczből; de különben is az új szabályzat rendeli, hogy a vidék nem jelenthet többé hivatalzárást, az Nápoly dolga, zsörtölődött az igazgató.

Nyolcz óra ötven percz volt. A leányokra ólomsúlylyal nehezedett rá a hét órai hiábavaló munka és lebzselés fáradalma. Mozdulatlanul ültek a székeken, és annyi erejük sem volt, hogy fölkeljenek és menjenek: mikor végre elérkezett a rég várt kilencz óra, nem örültek neki.

— Chiaia zár.

— Még csak három percz mulva lesz kilencz; várjon! kiáltott az igazgató igen keményen.

Végre megszólalt a főnöknő lágy hangja:

— Huszonegy óra van, kisasszonyok, de előbb meg kell adni a jelet.

A telegrafistánék lassan, egyenkint indultak kifelé, csak a főnöknőnek mondtak jóéjszakát, mert az igazgató egyszer s mindenkorra kijelentette, hogy köszöntést nem kér senkitől. Az előszobában a reszkető gázvilág alatt, magukra veték felöltőjüket és némán, egykedvűen, bután távoztak. Senki sem bucsuzott el a másiktól, csak ki-ki egyet bölintott. A kapuban az anyák, apák, testvérek várakoztak, hogy hazakisérjék őket.

— Mi bajod, kérdezte Giuletta Scarano anyja a leányát.

— Semmi, mama.

— Rosszul vagy?

— Nem, csak fáradt vagyok.

III.

Az igazgató levél alakjában tudatta a főnöknővel, hogy április 8-án vasárnap, vannak az általános képviselőválasztások, 15-én, vasárnap pedig a pótválasztások. Ebben a két hétben tehát nagy távirattorlódások lesznek, különösen szombaton, vasárnap és hétfőn. Számít a kezelőnök buzgalmára és szeretné tudni: hajlandók lesznek-e két, három, négy órai rendkívüli munkát végezni. Ez mindenkinek a tetszésétől függ; ő nem akar kényszeríteni senkit.

Ezt a rendeletet fél háromkor ünnepiesen olvasták fel a kezelőnök előtt, a két főnöknő jelenlétében. A leányok révedezve hallgatták. Egy

sem tudta magát eltökélni. Még két nap volt hátra. És tüstént nagy forrongás támadt a hivatalban, az utcán és otthon. Nem, nem fognak rendkívüli szolgálatot végezni. Elnyomás, gyötrellem a rendes munka is; most aztán még ráadás is kell? Olyan nincs! Kiért, miért? Ugy bánnak velök, mint az igavonó barmokkal. Fizetésök napi három lira s még abból is mindég levonogatnak holmi díjak, betegség és birságok czimén. Pedig mindnyájoknak oklevelük van, és épp olyan a szolgálatuk, mint a havi kétszáz lírával javadalmazott másodosztályu tisztviselőké. Erdemet szerezni? Ugyan kitől várhatunk jutalmat? Nem nevezte ki őket se a kormány, se a minisztérium; egyszerű alkalmazási okmányt kaptak a főigazgatótól, és el lehet őket csapni, amikor tetszik. Jövőjük? Az nincs. Ha az a szerencsétlenség vár rájuk, hogy negyven éves korukig kell szolgálniok: a kormány kilöki őket az utcára, egy fillér nélkül, mert megvénültek, elbutultak.

Mindez a keserűség kitört most e fiatal lelkéből; még a legjámborabban is fölébredt a sok apró baj, igazságtalanság emléke. Megesküdtek, hogy nem dolgoznak egy perczzel sem tovább a rendes időnél.

... És mégis mily csoda történt? A nagy napok közeledvén, mindenik oda írta a nevét az „önkéntes ajánlati lapra“; még Maria Vitale is hirül adta levélben, hogy bár most még ágyban fekvő, mert harmadszor kapott bronchitist, de a kellő időben szolgálni fog.

... Micsoda nap az az április nyolczadika! Már kora reggel mint záporosó kezdett özönlenni a képviselőjelöltek telegrammáradata a polgármesterhez, jegyzőkhöz — csupa ajánlközás, könyörgés, kétségbeesett ígéretetés. Aztán a belügyminisztérium még egy, utolsó körrendeletet intézett az

ország összes prefekturáihoz: titkos irás, négyszázhetvenkét számcsoport, rettenetes fáradság, mert az ember szüntelenül fél, hogy elvét egy jelet s akkor az egész távirat érthetetlen; egyébiránt minden hibával hat lira birság jár.

Az igazi láz azonban csak délben kezdődött. Minden város, község, prefektura jelentéseket küldött a minisztériumnak, az *Agenzia Stefani*-nak, a lapoknak, a jelölteknek, a jelöltek barátaiknak, a partvezéreknek, a klubboknak. Aztán következtek a magántáviratok; ezer kommentár, csüggedés, bátorítás, haldokló reménység, diadal, üdvözlés, várakozás, káromkodás, keserűség, kétségességek. Délután három óraker a láz igazi dühösséggé vált. A férfiosztályban négy vonal dolgozott Rómával; kettővel több a rendesnél. És mégis minden késett. Működött minden gép. A két turnusvezető alvajáró módjára sétált az asztalok között, kezökben nagy csomó távirat. A női osztályba nyíló ajtó nyitva volt, ami máskor nem szokott történni; és mégsem tekintett hátra senki.

A *hughesisták* közt ilyes párbeszédék folytak

— Mennyi van még hátra?

— Negyvenhárom.

— És a késés?

— Harmadfél óra.

— Jézus Mária!

Majd kérdés az állomáshoz:

— Hány van még?

— Hatvannégy.

A leányok elsápadtak. A táviratok özönlése most már csodaszerű volt: mindenki telegrafált. Még egy vonallal kellett összekötni Rómát s ez a vonal — ritka szerencse — a női osztálynak jutott. A Morse-géppel csak vettek ezen a vonalon. És Caterina Borrellit ültették az asztalhoz, mint aki legjobban tud venni. A leány orrára nyomta

pápaszemét és keresztbe vetve lábát, mint egy férfi, idegesen összeszorított ajakkal írt. Elég volt egy betűt látnia, kitalálta a szót. Ujja tintás volt. Szája kiszáradt. Dühösen másolt. És még jeleket adott, hogy csak gyorsabban, gyorsabban.

Az igazgató némán, komoran járkált föl s alá, mint a ketreczbe zárt oroszlán.

Este nyolcz órakor még ott volt valamennyi kezelőnő, étlen, szomjan, égő szemmel, papiros-halmok közé temetkezve és olykor egy fátyolozott hang kérdezte:

— Van még sok?

IV.

November tizenkettedikén elállt az eső, de az ég egész nap szürke volt és délután tompa mennydörgés hallatszott. Négy óra felé a turnusvezető beszólt a női osztályba a másod-főnök-nőhöz.

— Szicziáliával megszűnt az összeköttetés.

És olyan pillantást váltott a hölgygyel, mintha valami igen nagy baj volna. A leányok is egymásra néztek és a fejüket rázták. Nápoly már négy nap óta lassankint elszigetelődött a világtól. Vellencze Rómán át küldte táviratait; Campobasso a postához folyamodott; Ancona elnémult. Benevento hallgatott. Most, hogy Szicziáliával megszűnt az összeköttetés, mindenkit az elhagyatottság érzése fogott el. A többi vonalon is zavarok voltak, nem a nedvességtől, de a levegő elektromos feszültségétől, mely az áramokat megszagatta.

— Kisasszonyok, ne érintsék a billentyű fémes részét, mert ütést kaphatnak! szólt a másod-főnök-nő.

De a leányok mégis szívesen üzték ezt a játékot. Ha csak a reflektorhoz tették ujjokat, bizsergés futott végig testükün.

— Borrelli, Borrelli, ne tréfáljon az elektromossággal; megütheti a villám.

— Mesebeszéd az, nagysád.

Maria Immacolata Concetta Santaniello minden dörgéskor keresztet vetett magára és az ajka mozgott, mintha imádkoznék. Peppina De Notaris összerezent, valahányszor villámlott. A többiek fecsegték. A másod-főnöknő egyszerre elkiáltotta magát:

— Salerno felé egy póznába belecsapott a mennykő!

Egyszerre hat vonal romlott el; de a gépek azért nem hallgattak. A fémesezeken itt-ott szikra ugrált. Most belépett a terembe a főnöknő, gyászban, fekete fátyollal, fekete kesztyűvel; a szeme ki volt sirva. Halkan beszélni kezdett a másod-főnöknővel. A kezelők rá néztek és elhalványodtak. *Omman* tért vissza, ahova több leánynyal ment. De nem merték kérdezni, mi történt ott. Villám cikázott végig a fakó égen, aztán nagyot csattant: a mennykő leütött valahol a városban. Minden gép sistergett, szikrák pattogtak, az elszigetelőkön kékes láng lebegett. A turnusvezető bekiáltott a férfiosztályból:

— Vihar jó! Veszély van! Minden vonalat a földbe!

A másod-főnöknő habozott egy pillanatig; ilyesmihez ritkán szoktak folyamodni. De a közelben ismét lecsapott a villám.

— Földbe a vonalakat! kiáltott ismét a turnusvezető.

Egyszerre végtelen csönd lett a teremben. Nápoly elszigetelődött. A billentyűk, a gépek megbénultak. Az áram kihalt. És a temetőből érkező főnöknő köré csoportosulva, a telegrafistánék siratták Maria Vitalet.



Magyar Könyvtár.

Szerkeszti: **RADÓ ANTAL.**

Az eddig megjelent füzetek szerzők szerinti betűrendben.

Minden füzet külön is kapható.

Egy-egy füzet ára 15 krajczár.

- Ágai Adolf (Porzó).** A Viola Vera s egyéb elbeszélések. [M. K. 24. sz.]
- Aischylos.** A lelánczolt Prometheusz. Fordította *Zilahy Károly*. Bevezette *Tóth Rezső*. [M. K. 27. sz.]
- Áldásy Antal dr.** Pázmány Péter élete. [M. K. 63. sz.]
- Ambrus Zoltán.** Hajótörtétek. Nyolcz elbeszélés. [M. K. 56. sz.]
- Amicis Edmond de** — A bor és egyéb apróságok. Olaszból ford. *Tóth Béla*. [M. K. 7. sz.]
- „**Anonymus.**“ Béla király névtelen jegyzőjének könyve a magyarok tetteiről. Ford. *Szabó Károly*. A fordítást javította és bevezetéssel ellátta *Mika Sándor*. [M. K. 30. sz.]
- Arany János** válogatott balladái. Iskolai szövegkiadás *Riedl Frigyes* bevezetésével. [M. K. 11—12. kettős sz.]
- Toldi. Isk. kiadás. [M. K. 69—70. sz.]
- Válogatott kisebb költemények. Isk. kiadás. [M. K. 74—75. szám.]
- Barrière és Murger.** Bohém-élet. Színmű 5 felvonásban. Ford. *Radó Antal*. [M. K. 29. sz.]
- Bársony István.** Vadástörténetek. [M. K. 28. sz.]
- Berzsenyi Dániel** válogatott versei. [M. K. 3. sz.]
- Bourget.** Három elbeszélés. Ford. *Hevesi Sándor*. [M. K. 38. sz.]
- Bracco E.** Don Pietro Caruso. Színmű egy felv. Ford. *Radó A.* [M. K. 80. sz.]
- Butti E. A.** Az erkölestelen. Elbeszélés. Ford. *Tóth Béla*. [M. K. 48. sz.]
- Byron.** Manfred, Drámai költemény. Ford. *Ábrányi Emil*. [M. K. 23. sz.]
- Cavallotti Felice.** Énekek éneke. Dramolett egy felvonásban. Magyar színre alkalmazta *Radó Antal*. [M. K. 53. sz.]
- Cicero.** Az öregségről. Ford. *Fábián Gábor*, javította *Latkóczy Mihály*. [M. K. 65. sz.]
- Coppée.** A kovácsok sztrájkja és más beszélő költemények. Ford. *Radó Antal*. [M. K. 4. sz.]
- Csehov A.** Falusi asszonyok és egyéb elbeszélések. Ford. *Szabó Endre*. [M. K. 60. sz.]
- Csokonai V. Mihály.** Dorottya. [M. K. 10. sz.]
- Deák Ferencz** 1861-iki első felirati beszéde. [M. K. 26. sz.]
- Droz Gusztáv.** Az úr, az asszony és a baba. Képek a családi életből. Ford. *Béry Gyula*. [M. K. 39. sz.]
- Dumas Sándor, ifjabb.** A kaméliás hölgy. Dráma 5 felv. Ford. *Szemere Attila*. [M. K. 15. sz.]
- Elbeszélők tára** — francia. *Maupassant, Greville, Ricard, Chavette, Bonsergent*. Ford. *Ambrus Zoltán* [M. K. 17. sz.]
- *olasz. Farina Verga, Serao, De Amicis.* Első sorozat. Ford. *Radó Antal*. [M. K. 13. sz.]

- Elbeszélők tára** — spanyol. *Palacio Valdes, Frontaura, Pardo Bazan, Alas.* Ford. *Szalai Emil.* [M. K. 76. sz.]
- Falk Miksa.** Erzsébet királynéről. Visszaemlékezések. A királyné arczképével. [M. K. 64. sz.]
- Fáy András** válogatott meséi. Rendezte s bevezetéssel ellátta *Badics Ferencz.* [M. K. 54. sz.]
- Flammarion Camille.** Csillagos esték. Ford. *Tóth Béla.* [M. K. 37. sz.]
- Giacosa G.,** Borus szerelem. Színmű 3 felv. Ford. *Radó Antal.* [M. K. 80. sz.]
- Gracza György.** 1848. márczius 15. [M. K. 32. sz.]
- Gróf Gvadányi József.** A peleskei nótárius. Sajtó alá rendezte *Kardos Albert.* [M. K. 79. sz.]
- Ibsen Henrik.** A népgyűlölő. Színmű 5 felvonásban. Ford. *Vikár Béla.* [M. K. 41. sz.]
- Jókai Mór.** Emlékbeszéd Rudolf trónörököséről és egyéb beszédek. [M. K. 46. sz.]
— *Helvila.* Dráma 5 felvonásban. [M. K. 58—59. sz.]
— *Fekete vér.* Dráma 5 felvonásban. [M. K. 72. sz.]
- Kabos Ede.** A csengeri kalapok és egyéb történetek. [M. K. 67. sz.]
- Kármán.** Fanni hagyományai. Bevezetéssel ellátta *Bánóczy József.* [M. K. 22. sz.]
- Katona József.** Bánk Bán. Színmű 5 felv. Életrajzi bevezetéssel ellátta *Beöthy Zsolt.* [M. K. 1. sz.]
- Kipling Rudyard.** Indiai történetek. Ford. *Mikes Lajos.* [M. K. 66. sz.]
- Kisfaludy Károly.** A kérők. Vigj. 3 felv. Bevezetéssel ellátta *Beöthy Zsolt.* [M. K. 5. sz.]
— válogatott költeményei. Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta *Bánóczy József.* [M. K. 19. sz.]
- Kossuth Lajos** 1848. július 11-iki beszéde a haderő megajánlása ügyében. [M. K. 36. sz.]
- Kozma Andor.** Vig elbesz. [M. K. 47. sz.]
- Kölcsey Ferencz** válogatott beszédei. Sajtó alá rendezte, bevezetéssel és magyarázatokkal ellátta dr. *Radnai Rezső* [M. K. 61. sz.]
- Kuruczvilág költészete.** Szemelvények. Rendezte és bevezetéssel ellátta *Kardos Albert.* [M. K. 42. sz.]
- Magyar népballadák,** rendezte és bev. ellátta *Morvay Gy.* [M. K. 52. sz.]
- Maupassant Guy de.** Apró elbeszélések. Ford. *Tóth Béla.* [M. K. 2. sz.]
- Meyer Konrád Ferdinánd.** Egy flu szenvedése. Elbeszélés. Ford. *Hevesi Sándor.* [M. K. 57. sz.]
- Molière.** Dandin György vagy a megcsúfolt férj. Vigjáték 3 felvonásban. Ford. és bevezette *Hevesi Sándor.* [M. K. 31. sz.]
— A fősvény. Vigjáték 5 felvonásban. Fordította *Hevesi Sándor.* [M. K. 71. sz.]
- Murai Károly.** Huszárszerelem. Vigjáték 2 felv. [M. K. 51. sz.]
- Nansen Fr.** Éjen és jégen át. I. Rövidítve fordította dr. *Brózik Károly.* [M. K. 77. sz.]
- Nansen Fr.** Éjen és jégen át. II. Rövidítve fordította dr. *Brózik Károly.* [M. K. 78. sz.]
- Petőfi Sándor.** Elbeszélések és hírlapi cikkek. [M. K. 44. sz.]
— Uti rajzok. I. Uti jegyzetek.
— II. Uti képek Kerényihez. [M. K. 14. sz.]
- Petőfiné Szendrey Julia.** Naplója és levelei Térey Marihoz. Jókai Mór előszavával. [M. K. 49. sz.]
- Plutarchos.** Perikles. Ford. *Kacskovics K.* [M. K. 73.]
- Poe, Edgar Allen.** Rejtelmes történetek. Ford. *Tolnai Vilmos.* [M. K. 45. sz.]

- Potter Paul M.** Trilby. Szinmű 4 felv. *Georges du Maurier* után. Ford. *Fái J. Béla* [M. K. 9. sz.]
- Rovetta Gerolamo.** A becs-telenek. Az olasz állami díjjal jutalmazott szinmű 3 felv. Ford. *Radó A.* [M. K. 18. sz.]
- Salagub gr.** A medve. Oroszból ford. *Ambrozovics D.* [M. K. 55. sz.]
- Sardou és Najac.** Váljunk el. Vigjáték 3 felv. Ford. *Fái J. Béla.* [M. K. 25. sz.]
- Schiller.** A messinai menyasszony. Tragoedia choruskal. Ford. *Váradi Antal.* [M. K. 43. sz.]
- Shakspeare.** A szentivánéji álom. Ford. *Arany János* [Isk. kiad.] [M. K. 20–21. Kettős sz.]
- Sipulusz. (Rákosi Viktor).** Humoreszkek. [M. K. 6. sz.]
- Szabolcska Mihály.** Versek. [M. K. 34. sz.]
- Szalárdi János** siralmas krónikája. Kiad. *Angyal D.* [M. K. 68. sz.]
- Szomaházy István.** Légyott hármasban és egyéb történetek. [M. K. 16. sz.]
- Tennyson, Arden Enoch.** Költői elbesz. Ford. *Lőrinczi Lehr Zs.* [M. K. 50. sz.]
- Tóth Kálmán.** A király házassodik. Vigj. 3 felvonásban [M. K. 38. sz.]
- Turgenyev.** Az ötödik kerék. Elbesz. Ford. *Szabóné Nogáll Fanka.* [M. K. 35. sz.]
- Vértesi Arnold.** Kisvárosi történetek. [M. K. 40.]
- Yke Charles.** Ujjászületés. Dr. Benary Leonard hátrahagyott írásaiból. Amerikai regény. [M. K. 62. sz.]
- Zrinyi Miklós.** Szigeti veszedelem. [Kivonat]. *Bánóczi J.* bevezetésével. [M. K. 8. sz.]

☛ A milléniumra jelent meg! ☛

SZALAY-BARÓTI:

A MAGYAR NEMZET TÖRTÉNETE.

1000 illusztrációval és 120 műmelléklettel. 4 díszes egész vászon- (korona) kötésben **30 frt**, félbőr (Corvina) kötésben **32 frt**. Szalay József „A Magyar Nemzet Története” című műve tudományos színvonalon áll, mégis mellőzve van benne mindaz, mi csak a tudóst érdekelheti; előadása pedig oly egyszerű, oly világos, hogy bárki könnyen megértheti és élvezettel olvashatja. Eredetileg a Tudományos Akadémia a Szilágyi István-féle 1200 forintos nagy jutalommal tüntette ki. Hogy ezen mű beszerzését megkönnyítsük, elhatároztuk, hogy azt

2 forintos havi részletekre is szállítjuk.

Megrendelhető:

LAMPEL RÓBERT (Wodianer F. és Fiai)

cs. és kir. udvari könyvkereskedésében

BUDAPESTEN, VI., Andrásy-út 21. sz. a.

2485-1869

